NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXII. ÉVFOLYAM. 1901. DECZEMBER. X. FÜZET.

A GRAFIKAI MŰVÉSZET TEKINTETTEL A NEVELÉSRE.*

A rézmetszés művészetét már a régi mesterek nagy tökéletesség revitték; a német, a németalföldi és az olasz mesterek mind oly művészettel uralkodtak az anyag felett, hogy az ilynemű remek metszetek, daczára az egy, a nyomdafesték-színnek, a színezés benyomását keltik bennünk. Az anyag ridegsége azonban a metsző elé sok akadályt gördít, melyet igaz, hogy egy Dürer, Gultzius, Mari Anton genialitása legyőz, de a mely munkáját igen megdrágítja. Ha tekintetbe veszszük, hogy egy igen szorgalmas rézmetsző alig képes egy napi fáradságos munkálkodás alatt 3—400 vonalnál többet vésni, tehát kénytelen munkájára annyi időt szentelni, a mennyi alatt a fametsző épen háromszor annyit végezhet, belátjuk, hogy a rézmetszet már munkabér dolgában sokkal drágább kell, hogy legyen, eltekintve attól, hogy az anyag, a lemez gyors felhasználása, mondjuk kopása miatt egy lemezről 2—300 jó lenyomatnál alig lehet többet kapni.

A dolgok ily állásánál most az iparművészet nyujtott segédkezet a képzőművészetnek.

Hallottuk, hogy a művészi ízlés az anyagi jólét gyarapodásával a használati tárgyak díszítését követelé.

A lovag páncélját és sisakját, lőfegyverének csövét, kardmarkolatját és pengéjét, az ünnepélyes alkalommal használt ruhát és még inkább a torna után hatalmasan igénybe vett evő- és ivó-

* A M. D. E. tanitónői szakosztályában decz. 7-én tartott előadás. Ezen előadás bevezetéseképen november hóban tartott *első* előadás kivonatát a jelen füzet «Nőnevelési Szemle» rovatában közöljük. *Szerk.*

eszközöket képes díszszel látják el. Az iparos igyekezett azokat tetszetőssé tenni, a nélkül, hogy alakjuk és használati czéljuk meggyengült volna; tette ezt azonkívül oly módszerrel, hogy értéküket — tekintettel a pénz akkori ritka és drága voltára — túlságosan meg ne drágítsa.

A fegyverkovács ép úgy, mint az ötvös, ismervén a forrasztáshoz használt választóvíz maró hatását, díszeit az aczél, a vaslapra választóvízzel felrajzolta és a felmart részeket belékent festék által feltünővé tevé. Ezen művelet alapján rajzolta Urse Graf képeit aczéllemezekre, majd pedig Dürer Albrecht a rideg vaslemezt a puhább rézlappal cserélte fel s lett — némelyek szerint az aczél — a *rézkarcz* feltalálója; s ezen művészetet a legmagasabb tökélyre vivé.

Aczél- és rézkarczról szólottam. Kérdjük, mi tulajdonképen a rézkarcz (Radierung)? Miben különbözik a rézmetszettől?

E kérdésre könnyű lesz a felelet, ha az utóbbinak előállítási módját megismerve, a tulajdonképi rézmetszettel összehasonlítjuk látni fogjuk, hogy az egyik művészi modor miként szolgál a másiknak szerencsés kiegészítésére.

A karczolathoz épen úgy, mint a metszethez, fényesre csiszolt lemez — aczél, réz vagy zink — szükségeltetik. Ezt parázstűz felett hevítve, mézgás kenczével, ú. n. mázzal vonjuk be (és szárítása után erősen kormozó kanócz-láng felett befeketítjük. Most a lemezt, mielőtt újjaink és szerszámaink érintették volna, megvédés czéljából, keretbe helyezzük és a finom papirra körvonalozott rajzot a kormos lapon átviszszük (Pause). Ezen rajzot most maga a művész éles tűvel a mázba karczolja; tehát a mázt lekaparja, eltávolítja, mire a rajz fénylő vonalak alakjában láthatóvá lesz. Ha a rajzot bevégezte, a lemez közül egy újjnyi vastag viaszkeretet alkalmaz, mi által egy sajkát nyer, melynek mélységébe az edző folyadékot, a választóvizet beletölti. A sav a máztól lemeztelenített lemezrészekbe beleereszkedik, a fémet feloldja, felmarja, megedzi mindaddig, míg a vonalak egy bizonyos mélységet nem nyertek; a sav e hatását a művész csak nagy gyakorlat után tanulja ki. Ha azonban elég mélynek véli a sav hatását, ekkor a savat a

sajkából kiönti, a lemezről leveszi a viaszkeretet, leöblíti tiszta vízzel, befesti nyomdafestékkel és elkészíti az első nyomást papiron. Az ilyen lenyomatot «*próbanyomás*»-, az egész eljárást «*karczolás*»-, a példányt «*karczolat*»-nak szoktuk nevezni.

Az edzés nem mindig sikerül. Némely vonal nem volt eléggé mély, hiányos maradt, más helyütt a dolgozó kéz a mázra tapadván, tért nyitott a maró lúg behatolására, foltot eredményezett, néha a rajz nagyobb helyen elmaradt. Ezeket *hiányos helyeknek* mondjuk és kész, bevégzett lapokon alig találjuk.

E hiányokon a mesterművész úgy segít, hogy a hiányos részeket újból bemázolja, a rajzot kijavítja és a lemezt a marási eljárásnak újból aláveti.

Vagy a járatos mester megunva a türelmet, kifárasztó edzési műveletet, az éles tűhöz vagy vésőhöz nyul és ezekkel pótolja a lemezen mindazt, a mit az edzés «kihagyott». A tűvel való ilyetén eszközlött javítást «hideg tűvel végzett munkálatnak» nevezzük, mint a milyent a karczolat nagy művészei Dürer és Rembrandt minden előkészítés nélkül a lemezre vetettek.

A régiek a karczolt lemezt (azon czélból, hogy a nyomdafesték a mélyedésekben jobban szét oszoljon) felmelegítve használták. A lemez azon részén, hol a tű mélyebben hatolt a fémlapba, felszinre felkarczolt parányi részletek mutatkoznak a vonalak mentén. Ezekbe a nyomdafesték szintén belefogódzik s a nyomásnál a papirra összefolyva, bizonyos bársonyos árnyalatot kölcsönöz a vonalnak, mi által ez színben kiválóbb, festőibb lesz; tudjuk, hogy ezt «*fodor*»- vagy szakálnak (Grat) nevezik.

A nyomásnál — elősegítve a lemez hevítése által — elébb a fodor, majd maga a lemez vonalainak élessége múlik, lekopik; finom karczolatoknál már a 60—70-dik lenyomás után.

Ha a művész lemezéről ismét friss, teljes szinezetű lenyomatokat akar elérni, akkor a lemezt tűvel vagy vésővel felfrissiteni tartozik. Ezt *új feldolgozásnak* (Retouche) nevezik, mely műveleteknél a művész rendesen némi javítást, változást eszközöl a rajzon.

Az ilyen változást szenvedett későbbi nyomást *állapotnak*

(État) szokás mondani és a változás száma szerint második, harmadik állapotunak a lapot.

Ezen változásoktól megkülönböztetendők azon kis rajzok, melyeket a művész ismertető jelül, kedvtöltésből, vagy mert a máz szárítására várnia kellett, a lemez szélére alkotott. Ezen az eredeti rajzzal semmi összefüggésben nem lévő eszmefuttatást «*ötlet*»-nek (rémarque = Einfälle) szokás elnevezni. Régi lenyomatokban ritkán látni «ötletet». A régi mesterek a drága, lenből, kézi munka által előállított papirt jobban megbecsülték, mint manapság mi, kik fadorongból készült anyagon irunk egy ép oly rossz minőségű téntával; modern karczolatokon, különösen az első nyomásokon, az «ötletek» divatosak s az első állapotot jelzik.

A metszetnél az árnyékolás egyenes vagy hajlított, de párhuzamosan egymás alá elhelyezett vonások által történik, mely vonalak a körvonal szélén, a legsötétebb helyen, széles alappal birnak és a világos hely felé mindinkább vékonyabbakká lesznek, sőt néha pontban végződnek. A sötétebb árnyékolást az első vonalakkal szög alatt alkalmazott második, esetleg ezt mégegyszer áthatoló harmadik vonalrendszer idézi elő. Ezen vonalrendszer közeit némely művész még pontokkal tölti ki; némely pedig a vonalakat helylyel-közzel megvastagítja.

Mint különlegességet említhetjük a körkörös rézmetszési modort, a virtuozitásnak egyik nemét, melyet *Mellan* és tanítványa *Tourneyrer* műveltek; bravouros játék.

A karczolat vonalai nem rendszeresek; mindig egyforma szélesek, nem végződnek csúcsosan. Előállításukhoz sok idő nem kell, a munka nem fáradságos, könnyed és átlátszó benyomást ad és inkább a körvonal, mint az árnyékolás tömörsége által hatnak. A levegőt, a háttér távlatát, a felhőzet viszonyait élethűen varázsolják elénk, szóval hangulatosabbak, mint a nehezebb alkotású rézmetszetek, melyeknél az *anyagi árnyalatok* sikeresen vannak visszatükrözve; festői tekintetben a jó és sikerült rézkarcz a rézmetszetet felülmulja; könnyebb kivitele következtében és mivel a művész sajátkezű alkotását élvezhetni benne, magasabb belbecscsel bír.

A technika magas vívmánya mai napság a rézkarczok gyors elhasználását megakasztotta. A rézlemezt aczélkeménységre lehet megszilárdítani, annyira, hogy még fodra is megmarad. Az ilyen aczélozott rézlemezről több ezer példány nyomatot lehet készíteni; az *állapot* többfélesége ezzel megszünik. A rézmetszés- és karczolathoz használt eszközök-, műszereknek keményítése által magába az aczéllemezbe is lehet vésni. Az ilyen lenyomatot aczélmetszetnek nevezzük, a melyen azonban meglátszik, hogy a vonalak, az árnyékolás inkább géppel, mint szabadkézzel van előállítva. Szinezete nem oly mély, a benyomás, a mit a nézőben kelt, nem meleg, nem közvetlen. A hideg szépség benyomását teszi reánk s azért művészeti szempontból belbecse nem éri meg a szabadkézzel teremtett metszeteket.

Az aczélmetszet és a rézkarcz között megemlítendő egy előállítási modor, a melynél a lemezre karczolt körvonalak mellett, az árnyékolás kisebb-nagyobb pontoknak, sűrűbb vagy kevéssé sűrű egymás mellé illesztése által eszközlik. Ez a modor az árnyékolásnak bizonyos lágy minőséget juttat, s igen beillett azon korba, a melyben divatossá vált, az ú. n. Biedermayer-korba, a a múlt század elején. *Maniére pointillé.* A vésővel árnyékolt rézkarcz tonusát igen sikeresen lehet mélyíteni a vonalkáknak igen szoros egymás mellé helyezése által. Ezen helyek bársony sötétekké lesznek. Nagy mesterek ezen metszetek előállításában a hollandi Van der Velde és a német Goudt.

A tizenhatodik század derekán egy Köln vidékéről szakadt műkedvelő, *Siegen Lajos*, — talán az imént jellemzett modor kapcsán — a rézmetszésnek új módját találta fel és 1642-ben közrebocsátotta az első ilyen nyomást. Találmányát elébb nagy titokban tartotta, később *Rupprecht* pfalzi fejedelemmel imertette meg, ki azt, maga műkedvelő rézmetsző lévén, Angliába, a hova költözött, átültette, hol nagy tetszésben részesült az új művészeti faj és nagy tökélyre vitetett.

A titok veleje pedig abban áll, hogy a modor az eddigi szokásos rézmetszeti eljárásnak úgyszólván ellenkezője. A rézmetszetnél a világos helyek a lemezen érintetlenül maradnak, míg az

árnyékolás bevésetik. Siegen találmányán, a melyet ma angol metszeteknek is nevezünk, az árnyékot előállítják, s a világos részeket később a lemezből kiemelik, kivésik.

E czélra a csiszolt, fényes lemezeket egy arra készült műszerrel egyenletesen, s minden irányban felvésik. A fényes sík ez által érdessé téve, a nyomdafestékkel való bevonás által *bársonyszerű* küllemet nyer, ilyet ad a lenyomat is: egyenletes, bársonyos szint.

A rajzot ezen lemezre átvive, most a művész a vakaró-aczél segítségével az érdes részből annyit távolít el, a mennyit a világos rajz-rész követel, sőt az egészen fehér helyeket a lemezen még meg is csiszolja. A lenyomat hatása igen kellemes. Éles, határozott vonalak hiányoznak, de az árnyékolás színeinek egymásba való átolvadása szintén észrevehetlen módon következik be, mi által maga a kép szerfeletti lágyságot nyer. Ezen, anyanyelvünkön igen találóan *bársonymetszeteknek* elnevezett lapok különösen alkalmasak a meztelen test és így leginkább az arcz és hajzat utánzására.

E modort mezzo-tinto vagy Schwarzkunstblattnak is mondják; igen gyakran barna, vörös, sőt kék színnel vannak nyomva. Becsük igen nagy, mert előállításuk nem csak igen magas művészi képességet igényel, hanem a lemeznek feldolgozása ritkán sikerülvén, igen csekély számú levonatpéldányt szolgáltatnak. Az angol metszetek előállítási modorából kifolyólag színes metszetek nyomását kisérlették meg. Már 1660 körül a franczia *Leblond* ilyenekkel állott elő, egy képhez a bársonyos lemezek egynéhányját a különböző színezés szerint felhasználva. A metszet jellegének megtartása mellett ezen igen értékes lapokat ne tévesszük össze az újabb időben nálunk annyira elharapódzott, elterjedt színnyomatokkal, melyek papirlapon olajfestményeket utánoznak.

Az árnyékolt részeknek tus-vagy bister-színnel való visszaadására a Leblond-féle eljárást annyiban módosították, hogy a rajz e részeit egy gördülékeny, tövises eszközzel felásták, erre pedig kátrányport hintettek, melyet a lemezre reáhevítettek. Az ilyen nyomás a lavirozott, tussal befestett árnyékot visszatükrözi, azonban ma épúgy háttérbe szorult, mint az ú. n. kréta-

rajz-modor, melynél a rajzot egy kalapácsszerű tüskés tűvel verték be a lemezbe.

Ha a rajzolt lemez egyes tonusait egy, az előbbihez hasonló hideg tűvel készítik elő s a kép színei előállításához több ily lemezt használtak, az aquarell-modorú nyomat keletkezik, mely nyomat a vízfestmény benyomását teszi. Ez utóbbi módszereket azonban mind háttérbe szorította a Senefelder által feltalált lithografia.

Ha az elmondottak alapján a grafikai művészet egyes termé-nyeit felismerni és osztályozni, előállítási módjait megismerni sikerült, kell, hogy nehány szóval megemlékezzem a lapok becséről, értékéről.

Itt elsősorban a lap kiviteli módját kell tekintetbe vennünk. Egy-egy lap ára természetesen annál magasabb lesz, minél nagyobb szellemi és anyagi munkát áldozott a művész az előállításra.

Tudjuk, hogy a rézmetszés sok fáradságot, türelmet és időt igénylő munka, s hogy a lemezről nyerhető jó lenyomatok száma csekély. Ép úgy viszonylik a rézkarcz értéke, a bársony nyomás; a szines lapok még csekélyebb számú jó, élvezetes lenyomatot szolgáltatnak. A fametszet már sokkal olcsóbb, méginkább a kő- és czinknyomat és a heliogravure, mivel utóbbiaknál az előállítás jó részt gépies.

Minél nagyobb a metszet, annál drágább is. Értékét fokozza a ritkaság. Ez leginkább régi századok metszeteinél érvényesül, melyekért néha mesés összegeket fizet a gyűjtő.

Legyen szabad itt mindjárt egy kis félreértésre is figyelmez-tetnem, mely hibába a laikus már annál könnyebben bele esik, a mint a régit — tiszteletes kora miatt — túlbecsüli.

Nem minden régi metszet egyúttal szép is. Legkevésbbé sza-bad pedig a kopottságát, rongyos állapotát nagybecsűnek tekinteni. Rendesen az ilyen lapokért követelt ár nincs összhangban valódi értékükkel. Ajánlom, hogy az ilyenféle megmételyezett példányo-kat hagyják a gyűjtőknek, kik aztán a lap műtörténelmi becsét megállapíthatják. Önök csakis a szépben, tehát formailag kifogás-talan lenyomatokon keressék s találják örömüket.

S ha figyelmeztetésemet egy jó tanácscsal megtoldanom szabad, válaszszanak ízlésük és hajlamuk szerint inkább egy kitünő, mint két vagy több másodrangú, illetőleg kevés értékű lenyomatot, s ezek között ismét részesítsék előnyben a művészetileg magasat, tekintet nélkül arra, hogy ez régi-e, vagy modern alkotás.

A grafikai művészetnek a nevelés terén is igen jelentékeny hatása van. A pædagogiai tapasztalat arra tanít, hogy a külső világból származó inger, mely a látószerv csodálatra méltó szerkezetén át, az ú. n. központi idegrendszerbe jut, abban annak idegdúczos sejtjeiben olyan elváltozásokat hoz létre, melyek alapján a látott tárgy ismerete nem csupán keletkezik a tudatban, hanem benne megmarad és adott alkalommal képzeletünkben újra feléled (visszaemlékezéses tudat); a szemlélet tehát a megmaradás jellegével bir.

A modern nevelésben ezért nagy szerep jutott a szemlélő oktatásnak és fősegédeszközének, a grafikai művészetnek, mely vagy schematikus, vagy művészileg tökéletesen kivitt képek által a szemlélt tárgyakat oly intensiv erővel állítja a tanítás szolgálatjába, hogy az általa szerzett benyomás a nézőben mindannyiszor a valódi illusióját kelti fel, sokkal intensivebb módon, mint a hallószerv közvetítése folytán a szálló ige.

Ezen benyomások összesége ismeretet, tudást jelent, ez pedig egy kellemes megelégedést keltő érzést, mely az által, hogy az idomokkal összehangzó benyomás ismétlésére ösztönöz, valóságos *élvezetté* fokozódik.

Ezen élvezet pedig nemcsak a szemlélés idejéhez kötött gyönyörérzet; ez a szellemi munkásság egy neme, mely átterjed az illető egyén további érzésére, gondolkodására és ténykedésére is. S mivel a szépnek hódolni késztet, kiegyenlíti a háborgó ellentéteket a gondolkodásban; *finom ízlést* fejt ki; tetteit pedig művészeti eszmény után rendezi be s ápolja a szép és nemes kultuszát.

Nevelés szempontjából a grafikai alkotásokat ugyanazon módon biráljuk meg, mint magát a rajzot, a képet, melynek tulajdonképen sokszorosított utánzatai.

Kívánjuk meg e képektől, hogy ne legyenek a természetes

alakok szolgai másolatai, hanem költsenek bennünk jellemző, az elénkbe állított alkotásnak megfelelő hangulatot; ébreszszenek fel bennünk érdeklődést. Mert a természetben csúfság nincsen; a conventionális módon «rútnak» elnevezett dolog is szép lehet, lelkünket varázserővel megható. Maga a tárgy kifejezése legyen világos, könnyen felismerhető, tehát érthető és jellegzetes; és ezáltal tetszést gerjesztő. Abból következik, hogy a fődolog mindig az előtérben, a mellékes körülmények annak módja szerint a háttérben találjanak elhelyezést. Ekkor a szemlélő a kép hatása alatt nem fog szórakozottá válni, és a reá gyakorolt egységes hatás a művész által megkivánt hangulatot fogja előidézni, a mi ismét, mint élvezet, kedvessé teszi a szemlélést és ennek következményeit idézi elő.

A grafikai alkotás mindenkor czéljának megfelelően legyen megválasztva.

A hol a vonalak egyszerűsége által akarunk hatni és több példányra van szükségünk, előnyben részesíthetjük a fametszetet; az inkább decorativ jellegű képeknél a rézmetszéshez, a természet utánzásában a rézkarczoláshoz; arczképek és alakoknál a bársonyos metszetekre; a szines decorationál a színnyomatra fogunk törekedni. Az előadott tárgyak választásánál mérvadó marad az összhangzás, a harmónia.

Mint a hogy a tankönyvekben nem tartjuk kivánatosnak a mesterkélt és szines díszszel ellátott ábrákat, és megelégszünk a schematikus rajz nem magyarázó, de vezető vonalaival, — ugyane jogunknál követelhetjük, hogy a kiváló irók fenkölt nagy eszméit kifejező művek kiállítása nyerjen legtovább menő díszes kiállítást.

Határozottan el kell itélni minden olyan ú. n. könyvdíszt, mely az olvasó figyelmét a tárgytól eltereli, és mely, sajnos, manapság a megtört és secessiós ornamentummal áthatott vonalakban, sorokban nyilvánúl.

Nem mindenkinek adatott, hogy lakásának falait jó és ízléses olajfestményekkel díszíthesse. Ezeket pótolhatják a rézmetszetek, melyek megválasztásánál ismét az illető lakosztály czélját veszszük figyelembe. Az ájtatosságra felhivó szentkép helye, az intim ke-

délyi állapotnál fogva, nem való a szalonba; a történelmi komoly kép nem az ebédlőbe, a hol a kedélyes genre képben inkább gyönyörködünk. Itt az előadott képtárgy és rendeltetési hely között a kellő összhangzást kell kifejezésre juttatnunk. Rideg szabályokkal azonban ezt elintézni nem lehet; erre szolgál a művelt embernél a tanítás, az oktató vezetés, mely az emberben lappangó művészeti hajlamot ébreszteni és tökélyre vinni van hivatva.

A grafikai művészet alkotásainak ilyetén megismerésére nálunk elég bő alkalom nyilik. Felhivom figyelmöket az országos képtár időközi kiállításaira. Sok élvezetet fognak lelni benne, gyakorolva és gyakoroltatva a nemesített látást.*

Tanítványaikkal pedig ez ösvényen haladva — melyet a művészet alkotásaival mintegy viránggal telehintve láttunk — oly munkát végeznek, mely pihenés számba megyen. Mindazonáltal felvezet az emberi nem magasztos eszményképe, a szép, jó és igaz elismerése elé — az emberi élet legfőbb czéljához, a boldogsághoz.

Engedjék remélnem, hogy gyenge szózatom ez irányban igénytelen útmutatóúl szolgált légyen.

Budapest. *Dr. Elischer Gyula.*

* Ily kiállítás decz. 10-én nyilt meg újabban az országos képtárban. Szerk.

Br. BARKÓCZYNÉ DÖMÖK ANTÓNIA.

1831—1901.

A kerepesi úti temető halottas házában e hó 11-én virágokkal borított, egyszerű ravatalt állottunk körül, megilletődéssel hallgatva a hit szolgájának vigasztaló szavait. Egy öreg asszony feküdt a ravatalon; csak egy megtört, a munkában meghajlott, elhervadt, öreg asszony. A természet rendje volt, hogy álomra hunyta le szemeit; eleget élt, eleget fáradt, eleget szenvedett; ki ne nyugodnék bele, hogy pihenésre tért!

Az elmulásnak, a földi megsemmisülésnek leverő érzései mellett és az egyéni veszteség őszinte fájdalma daczára is éreztük e megnyugvást mindnyájan, kiket a szeretet és tisztelet e ravatal köré vont. Éreztük a megnyugvást; de fájdalmas érzéseinkre vigaszt nem ez a megnyugvás adott, hanem az elköltözöttnek nemes női egyéniségére való édes visszaemlékezés, melyet el nem ragadhat tőlünk a földi enyészet. Mert mindenha lelket emelő érzés jobbjaink elvesztésének fájdalma mellett az a tudat, hogy hozzánk tartoztak, hogy kiváló lelki életük részesei voltunk, hogy nemes példájuk emlékezete kisérni fog az életen át.

Br. Barkóczyné Dömök Antonia, kinek földi maradványait kisértük örök nyugalomra, igazán legjobbjaink közül való volt; azok közül való, kiknek egyénisége, mint a tiszta nőiesség eszménye, győzedelmeskedik a halálon, tovább él bennünk, s emlékezetünkben átszellemülve fokozza bennünk a jóra, nemesre törekvő erőt, bátorságot ad végig küzdeni a földi életet, megtanít szeretni saját nemünket, melyhez tartozni — miatta és a hozzá hasonlók miatt — büszkék lehetünk.

Barkóczyné Dömök Antonia azok közé a szerető női lények közé tartozott, kik ha csupán kicsiny családi körükre vetik is lelkük melegítő sugarait, áldást és enyhülést, boldogságot és lelki nemességet árasztanak maguk körül, s ezért is méltók hozzátartozóik szeretetére és az emberiség hálájára. De Barkóczyné tanítónő is volt; hosszú életének legszebb éveiből 30-nál többet töltött leányiskolák szolgálatában; szelid, finom, szerető lelkének fényével világítva be ifjú tanítványai erkölcsi fejlődésének utait. Gyönge, törékeny szervezete daczára kitartó volt mindig a munkában, első a kötelességteljesítésben, mert nehéz feladata teljesítésére erőt adott neki a hivatása iránt érzett szeretet.

Nem készült a tanítói pályára; az élet súlyos csapásai vezették oda. De emelkedett gondolkodása — megértvén hivatása jelentőségét — buzgó munkássává tette a leánynevelésnek; haza- és emberszeretete pedig e buzgóságot lelkesedéssé fokozta benne. Ennél a lelkesedésnél csak vallásos áhítata volt nagyobb, melyből a megpróbáltatás óráiban erőt merített, s melynek költőien szép megnyilatkozásaként «Az én imáim» czímmel fiatal nők számára becses imakönyvet bocsátott közre. Unokáinak ajánlotta könyvét, egyetlen leánya forrón szeretett gyermekeinek. Hagyhatott volna-e rájuk becsesebb örökséget?

Ravatalára az első koszorút az «Orsz. Nőképző Egylet» küldötte. Harmincz évvel ezelőtt ő volt az akkor alapított egyesületi iskola szeretett, első igazgatónője. A «Nőképző Egylet»-től az állami felsőbb leányiskolák kötelékébe lépett át. Mint internatusi igazgatónő Beszterczebányán, Lőcsén, Mármarosszigeten működött, tiszteletet és szeretetet aratva tevékenysége jutalmául mindenütt. Közelében jobbnak, nemesebbnek érezte magát mindenki, oly nemesítőleg hatott a vele való érintkezés.

Gyenge egészsége már évek előtt nyugdíjba lépni kényszeríté. De élénk szelleme nem pihent. Majd imakönyvét rendezte újból sajtó alá, majd czikkeket irogatott a «Nemzeti Nőnevelés», Magy. Pestalozzi s más folyóiratokba, s becses nevelői tapasztalatokban gazdag, élénk szellemmel irott dolgozatait a legutóbbi időkig szivesen fogadták mindenütt.

Nyugalomba vonulása óta majd leányánál, dr. Marikovszky Pálnénál tartózkodott Tőke-Terebesen, majd, hogy szeretett unokáihoz közel lehessen — három tanult közülök Budapesten — a «Tanítónők Otthoná»-ban vett szállást. A «Tanítónők Otthoná»-nak kedves, szeretett lakója volt. Neki magának igénye, kívánsága alig volt; de ha tehette, vigasztalója, támogatója volt társainak. Az intézet szabályai nem engedték meg, hogy utolsó pihenő útjára a kedves Otthonból induljon, de a szerető társnők elhozták búcsúkönyeiket és emlékezésük koszorúit a halottas ház rideg falai közé, a részvét vigaszát nyújtva a bánatba merült családtagoknak.

Elhozta részvéte virágait a tanítónők meleglelkű pártfogója és barátja, Herich Károlyné is, ki sehol sem hiányzik, a hol szerető szive bánatot enyhíthet, könyeket apaszthat. De a ravatal körül mégis-mégis kevesen állottunk. A volt növendékek nagy seregéből, s a régi kollegák közül nem volt ott senki. De ez nem csoda. Halála váratlanul következett be, s a kikre életében legnagyobb hatással volt, azok többnyire a fővárostól távol élnek. Emlékezetének azonban mégis sokan áldoznak: nem csupán egy-két gyorsan leperdülő könycseppel, hanem a szeretetnek és hálának soha el nem halványuló érzéseivel, melyek nemes cselekvések motivumaivá szűrődvén, az ő kiváló nevelői hatását állandóvá teszik, s halhatatlanságot biztosítanak neki itt a földön.

Budapesten. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

EMBERBARÁTI TÖREKVÉSEINK.*

«Piroska, óh ez a név» panaszkodott Arany, midőn a halál őt leányától megfosztotta és ő egy világot látott összeomlani. Humanizmus, óh ez a név! Tör fel a sóhaj a sebzett szívből, mert a nemes humanizmus hiánya fáj, bánt és beteggé tesz. Mert ilyen betegség is van, én érzem azt és érzem annak gyógyíthatatlanságát — hiszen szenvedést csak enyhíteni lehet, de kioltani nem. Vannak kivülem még más ily betegek is, mert ha nem lennének, nem léteznék segély, jótékonyság, irgalom! Olyan bő ez a téma, hogy hozzá fogni alig merek és nincs reményem, hogy rengeteg anyagát bár némileg is rendezni tudnám. A fejemből ugyan alig kerül ki, — az keveset tud hozzá — csak a sietö szivemből merítem. Jöjjenek tehát szivükkel segítségemre, egészítsék ki eszméim nagyon is hiányos voltát; mert ez oly tudomány, tele szocziális tudós meghatározásokkal, melyet theológusok, filozófusok, politikusok, nemzet- és közgazdászok fejtegetnek és az emberbaráti egyesülések vagy magánúton törekvők sokasága kutat. Mindegy, a ki millióit szenteli, mint az amerikai örökhagyó nábob, vagy a ki két fillérjéből egyet ád az útszéli koldusnak.

A kérdés olyan terjedelmes, mint az esetleges felelet rá, — és ha ezt paradoxonnak veszik, hát úgy értem, hogy a kérdés sincsen távolról sem egészen exponálva, a felelet pedig épenséggel az idők méhében rejlik. Voltak minden időben hirdetők, jósok, fanatikus hivők. Végtelen részvétemben én is olyan rajongó vagyok, ki abban a szent reményben él és egykoron örök békességre ebben a szent reményben fogja lehajtani haldokló fejét, hogy ez a kérdés

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

is megfejtést fog nyerni az emberek által az emberek számára; és csak ez a tudat nyugtat meg, mert ilyen remény nélkül nem lehetne végig élni, nem lehetne végig járni a velükszenvedésnek ezt a kalvárióját. «J'avoue la religion de la souffrance humaine.» Van, a kinek a szánalom a vérével születik, kinek szenvedés, martirium, ha nem tud segíteni. Nem előny ez, sem erény — nem tehet róla, mint a hogy a magas C nem érdem, csak véletlenje a gégének. Ez a kissé vaskos hasonlat hozzon vissza a mindennapi tárgyalásra, melyből kiindulva konkrétebb módon szólhassunk a dologhoz.

Azt mondják, lesznek mindig szenvedők, szegények, nélkülözők, mert az emberek mindig különbözni fognak egymástól, tehát a földi javakra nem egyformán termettek — jogosultak. Ezt alapnak nem lehet elfogadni, mert hamis, hogy ne mondjam, szántszándékosan hamis és így hamis lesz a következtetések egész hosszú lánczolata. Különbözőek lesznek az emberek persze mindig a dolgok végéig — de igazság csak egy van, melylyel a széjjelváló ügyeket intézni lehet. Világra születünk, jövünk-megyünk, nem tudjuk honnan hová. Ez az egy elég volna arra, hogy teljes ártatlanságunkat bizonyítsa, tehetetlenségünket mentse. Az igazságra vagyunk utalva, a mit keresünk ég és föld között; ebben a keresésben segítő kézre van szükségünk. Gyengék vagyunk? a botlásban az erősebb segítsen, szegények vagyunk? adjon a gazdagabb; betegek vagyunk? gyógyítson, ápoljon az egészséges; korlátoltak vagyunk? világítson a szellemes; tudatlanok vagyunk? tanítson a tudós; bűnösök vagyunk? bocsásson meg a soha el nem tántorodó; csekélyek vagyunk? egészítsen ki a tökéletes. És a mint mindezt kiejtem, rám támad az ellentmondók egész tábora; mert az mind birtokos, recte bir valamit, és azt védi. Tételről tételre, elvről elvre tudnák ők viszszavetni ezen követelő állításaimat. Szerintük az erős nem akarja kiegészíteni a gyengét, veszítvén benne a saját erejéből, a szegénynek a gazdag nem akar adni, mert csökken a vagyona, az egészséges a beteggel nem akar bibelődni, mert elszomorodik tőle, a korlátolt untatja a szellemest, a tudós messze lakik a tudatlan-

tól, a vétkest jól esik elitélni és így tovább. És mert magamnak is rosszul esik ez a kemény itélkezés, sietek oda fordulni, a honnan már dereng a világosság, az örök igazság, mit mi avatatlan ügyetlenségünkkel ugyan győzelmes útján feltartóztathatunk ideig-óráig, — de mely igazság végre is mindennemű sötétségen keresztül fényesen, lángolóan sugárzik felénk. Már benne vagyunk a nagy segélyakcióban, de még vállig maradtunk a nagy igazságtalanságban. Tolstoj és Nietzsche. Az önmegtagadás és az önösség. Még csak egy maréknyi apostol és egy tömeg önző.

Azt mondják, mindig lesz lusta, ki azt várja, hogy dolgozzék helyette más, önös, ki terhére esik a közösségnek, — veszszen! Igaz; — de a lustát könnyebben lehet munkára fogni, mint a tömérdek semmittevőt, kit nem vádol senki, mert van miből födöznie a tétlenségét. Dolgozzék mindenki — mindenki tehetsége és ereje szerint, — de egyék is mindenki, a nélkül, hogy a végkimerülésig kellessen neki érte dolgoznia; és míg mindenkinek jut mérsékelt munka fejében, addig jobb és drágább falatot ne nyeljen senki, legyen meg mindenkinek a maga tisztességes hajléka, addig pedig ne lakjék senkisem palotában, ne fázzék senkisem, mert nem szükséges seholsem a túlfütöttség, — födhesse a testét minden meztelen lény, addig ne suhogjon a bársony, — tanulhasson minden tudnivágyó, tárva-nyitva találhassa mind, mind azon ajtókat, a hol bármit tanítanak; addig ne hényéljen senki, ki egy betűvel többet tud, mint a másik, ki azt el akarja tanulni tőle, és így tovább az egyenlőség végtelenségéig.

Tudom, hogy engem kinevetnek, vagy sajnálnak e szavakért. Milyen utópiák is ezek, milyen éretlenségek egy ősz fejben!

Szememre vethetik, hogy nem mondok újat, hogy nem tudok balzsamot a sebre. Igazuk van, hisz oly óriási a kérdés és olyan sajátossággal bir, hogy szinte megoldhatatlan, ha mindnyájan, de mindnyájan nem segítünk hozzá gyors, serény kézzel, — lázas sietséggel, mert sürgős ez a dolog nagyon!

Pihenek és körülnézek; enyhítést keresek türelmetlen szenvedésemre, csillapítást kérdő szivemre. És lám, Istennek hála, a merre nézek, megtalálom, ha akarom; a merre tapintok, ráakadok.

Tehát nem egészen látomány, nem képzelet, nem utópia — felébredtünk, munkában vagyunk! Történik valami körülöttünk; ha kevesen is vagyunk még, mert a szenvedők száma légió! De munkához láttunk, és büszke lehet, boldog lehet ki, hozzá segíthet, akár mint építőmester, akár mint kőhordó. Köröskörül dolgoznak, csak még nem tud hozzá és róla mindenki és tévedünk gyakran az eszközökben. Hát siessünk tanulni, tanítani. Világítani, felvilágosítani, a fáklyát fennen lobogtatni, tenni és adni! Meg kell érteni, hogy ez a gyakorlat nem virtus, hanem kötelesség és igazságszolgáltatás. Nem is jár áldozattal, hanem nyereséggel; nincsen olyan gyümölcsöző tulajdonság, mint a jóság, nincs józanabb költekezés, mint az adakozás, nincs biztosabb tőke, mint az irgalom, sem dúsabb kamat, mint a segély.

Már mindenképen foglalkozunk a jótékonysággal; azért nem épen mindig szeretetreméltóan folyik ez a munka, — a jelzés nem födi mindig a tiszta fogalmat, nem kedves annak, kinek fogadnia kell. Nem csak azért, mert a jótékonyság czimén sok pozitiv visszaélés történik, hanem mert benne van a sok hiú hivalkodás, öntömjénezés ebben az új formában is. A czél épen nem mindig szentesíti az eszközt, csak eltürjük szükség esetén; a jótékony szereplés kardinális hibáit ellensulyozni, ellenőrizni és meggátolni kell. Nemcsak, hogy minden jótékony munka föltétlenül ingyenes legyen, mi szinte magától értetődik és még sem történik mindenütt, de minden számítás, mellékérdek és egyéb czélok követése nélkül kell maradnia. Itt még a túlvilági jutalmat is bele kell érteni, mert a ki a földön — itt vagy szent — amott jutalomra vár, annak nincs érdeme a jótékony műben, nem is végezheti kellőkép, tökéletesen. A szükség láttára nyomban következnie kell a tettnek, habozás és körülírás nélkül, — a jótékonyság gyakorlásában ne legyünk napidijas kenyérkeresők, hanem úriemberek. Az altruizmus úgyis csak az okos, megtisztult és differenciált egoizmus. A ki a közösségért fáradozik, saját sorsát emeli; saját érdekünket mozditjuk elő, ha mást segítünk. Ez különben egy fontos melléktétele a főtételnek. Az egyenlőségi eszmének is az a magva, hogy míg egyetlen szenvedő van köztünk, addig a szenve-

dést csillapítani ne szünjünk, míg valahol egy nélkülözőt tudunk, addig a fölöslegest élvezni ne merjük.

Hová lesz akkor a szépség, bőség, fényűzés és kényelem? kérdik. Mindazon ezer apróság, mi kicsiny nagyságunkat alkotja. A jólét ezer válfaja, a gazdagsággal járó pompa, a munkások foglalkoztatása? Ez a legerősebb tromf; — szegény munkások! A jólétben termő művészet, az előkelőséggel járó finomság, a magas mesterségek, melyek csak a vagyonosságból fakadnak? Hová lesz az mind? Mi lesz, ha mi nem fogunk gummikerekün az aszfalton végig gurulni, valójában és hasonlatképen? — Nagyon szűkre kell szabnom ezen kis gondolatkörömet, mintegy rikító rövidséggel ki kell választanom az eszmét. Ezért bocsássák meg, ha csak egy példát hozok fel. Igenis el lehet képzelni, hogy a világ megélhet másképen is; hogy megélhet akkor is, ha például egy fényűző divathölgy nem fog egy sereg sovány üresgyomrú, vérszegény varrólányt rosszul fizetett munkával ellátni. Ez egy példa ezer helyett. Bizony míg más dolgunk akad, nem érünk rá mindazon szép és édes dolgokra, miket csak a jólétben lehet végezni. Majd ha bebizonyul, hogy az élet dús asztalánál mindenki elfoglalhatja jogos helyét, — akkor mindenre fog jutni, a mi szükséges és maradni arra is, a mi fölösleges. Csak hinni kell benne, hogy úgy lehet teríteni az asztalt, a mihez persze sok jóakarat kell és végtelen ügyesség, a mire még nem tehettünk szert, — hisz oly fiatalok vagyunk még, csak nehány ezer évesek! Azért megbocsátható a mi sok tévedésünk, mely néhol frappánsan hasonlít a rosszasághoz. De ez csak látszat. Jelenleg rohamosan javulunk és törekszünk. Így leszünk boldogabbak.

Megnyugvással szemlélhetjük immár a jótékonyczélú középületeket. Azt a benyomást keltik modern berendezésükkel, hogy ime valóban ténynyé válik az emberszeretet. Midőn egyszer a fogaskerekű fölröpített a Svábhegyre, megpillantottam a madártávlatból az új Szt-János kórházat. Igazi boldogság dagasztotta azt a kis kalimpáló szerszámot a mellemben, mely nekünk annyi fájdalmat okoz, de mely, minél többet szenvedtünk, annál finomultabb, tisztultabb örömöket is szolgál. Az épületek pavillonban

felosztott sokasága, a nagy, tágas terület, melyet elfoglalnak, a pompás hegyes, zöld keret, a napon égő fényes ablaksorok, a sok hajlék — tudom, elférnek benne az én betegeim! Szegényeket patyolatágyba fektették és hajolnak föléjük gyöngéd figyelemmel, tudományszőtt segítséggel, mint a hogy azt először láttam a szép vöröskereszt kórházban, midőn magam nehéz betegségben feküdtem egy olyan hófehér ágyon; mennyire megindította a szivemet az a felséges látvány, milyen hálás meghatottság járta át lelkemet akkor! Valami akkor még homályos, de ellenállhatatlan vonzalom vitt mindig a kórházakba a betegek közé, a tébolydába az elmeborultakhoz, a fogházakba a rabokhoz; legkevésbbé az egyes szegény hajlékokba, a megénekelt, de ah! oly kevéssé romantikus gunyhókba. Míg amott szolidárisnak éreztem magamat a végrehajtó nagy jótevőkkel, itt nagyon is éreztem a tehetetlenségem sulyát. Épen azoknak a magányosan, segítség nélküli küzdőknek keserves sorsa fakasztotta bennem az égető kivánságot, hogy bár megadatott volna nekem az ékesszólás szívreható mestersége, bár tudnám megindítani a még mindig habozókat: szeressük őket, hogy megfejthessük sikeresen, véglegesen a megoldhatlannak látszó bonyodalmat.

Az ige tehát már ténynyé vált, a kórházak és árvaházak, a menhelyek és otthonok, a lelenczházak és egyéb ilyen nemesczélú szükséges intézetek már állanak, modern, minden igénynek megfelelő berendezésük többnyire mintaszerű, néhol már túlfényes is, a mi rendeltetésüknek nem lehet hasznára. A szegény beteg sohasem volt így ellátva, ápolva, a kisded sohasem feküdt ilyen tisztán puhán, az árva gyermek nem lehetett ilyen vidámszivű, az elaggott nem olyan gondtalan, az egyedüli nem olyan társas, a fogoly nem olyan védett. Sok jelvény alatt működik immár a nemes szeretet és duplán érezzük, ha némely szent rendeltetésű oltalmas házban nem rendeltetésszerűen működnek.

Amerika, Anglia példaadó, de nekünk még túl a Lajtán is sok ellesni valónk van. Csodálatos a bécsi intézmények sokasága. A gyermekvédelem, a munkássors javítása és oltalma, a betegek sorsa, az ingyentanulók számtalan különböző szakmára oszló

iskolája, a magánálló és munkálkodó nők segélyezése, az elzüllöttek menhelye.

Egyszer már nálunk is megpendítették az önkéntes jótékonysági szolgálati éveket. Fiatal uri lányok és asszonyok számára, kik erre ráérnek. Melyik jobbmódú fiatal dáma ne tudna magának időt szabni abból a napból, mivel más munkára járó vagy hivatásban élő nő fentartásának tartozik? Nem tudom, létre jött-e belőle valami? Ha minden fiatal, intelligens, ügyes nő naponta nehány óráig beállna ebbe az önkéntes munkába, melynél szebbet egy poéta sem tudna neki kiverselni, — sokkal több szükséges, eddig még hiányzó dolog végződnék el ezen a végtelen nagy munkatéren. Ott vannak mindjárt a kerületi előljáróságok, a hol mostanában oly hathatós mozgalom indúlt meg a munkanélküliek érdekében, a hol minden segítő kezet hálásan szorítanak meg. A fiatal hölgynek csak akarnia kell, — neki olyan könnyű, — hisz a fiatalság maga kész győzelem. A szép szem, az ifjú arcz, — ha abból a jóság néz ki, ha ez lelkesüléstől hevül, — akkor egyszerűen ellenállhatatlan.

Hátra van még a kisded, a gyermek, az ifjú. Itt a nevelés teljesíti vagy hanyagolja el egyik legfontosabb kötelességét. Ebben is, mint mindenben, a született hajlam, a rátermettség, az ösztön, a jó szív a leghatásosabb faktor. Nem minden lányka születik Szt. Erzsébetnek, nem minden fiú Montefiorenak. Széjjel válnak az emberek itt is, mint minden egyébben. Minden szív külön van berendezve, — puhán, lágyan, melegen vagy szárazon, keményen, zártan. Viasz és kavics. A viaszos szív baj, mert sok bánatot okoz a tulajdonosának, a kavics nagyobb baj, mert nélkülözést, inséget jelent az egyes emberek vagy a tömegek életében. «Jog és kötelesség». Sokat hangoztatott tétel. Szoktassuk hozzá tanítványunkat, ki egyszersmind gyermekünk, az utóbbit mindenha jobban hangsulyozni, mint az előbbit. Gyakoroltassuk vele csak a kötelességet, előbb-utóbb megadja neki a világ, vagy bensője a jogát is; — arra tanítsuk, hogy a más iránti kötelesség mindig sürgősebb, fontosabb dolog, mint saját joga és követelése.

Már a babával meg lehet értetni az egyszerű adási-vevési műveletet. Pogány kis ökle van némelyiknek, harczos szeme, h

kérünk vagy veszünk tőle, - míg a másik babaangyalnak nyilik a kacsója, — elereszti a mit markolt és édesen pillant hozzá. Így a nagyobbak, így a nagyok. Mint a hogy például a természetbámulat sem nyilik egyformán minden kebelben és figyelmeztetni kell az ifjú csemetét annak szépségére, hogy aztán maga bámulja az örökkévalóságot akár a nyiló bimbóban, akár a teljes nap korongjában, — úgy kell a gyermeket rávezetni a jótékonyság hervadatlan ifjú szépségére, melynek megértése, felkarolása szintén az örök szent forrásokhoz vezet vissza.

Hozzá kell férni a gyermek szivéhez, — ámbár a humanizmusnak az értelemhez is van köze. Az adás nem csupán szivesség és jóság, hanem okosság és számítás is. Meg kell figyelni a gyermeket, mennyire hajlik magától a jótékonyságra, vagy mennyiben szorul vezetésünkre és kezdjünk hozzá mielőbb, már egész kicsiny korában. Le kell szerelni az egoizmust, felszerelni az emberszeretetet, mely cselekvésre késztet, kötelez. Nem maradhat tovább egy kéz sem tétlen, egy szív sem részvétlen ebben a fenségesen kötelező nagy általános munkában. Kisebb fájdalmunk lesz, ha kevesebben fognak szenvedni.

Zárom rövid felhivásomat, mert hisz ez nem más. Zárom pedig a tejbolttal. Tavaly voltam a kenyérboltban. Az ott végzett keserves mizéria tanulmányok után kimentem a keményrefagyott utczára a rongyos, tolongó embertömegbe. Sírtam és fogadkoztam. A tejbolt jelenetei nem fájtak annyira, hisz ott volt a sok apró fej, a boldog tudatlanságban mosolygó gyermekarcz. Menjen oda mindenki és lássa milyen jó a saját szive. Megindúl ott minden valahol elfelejtett és megrozsdásodott lelkiismeret. Az a kék szív a falragaszon: «jőjjetek hozzánk szegény gyermekek, kaptok tejet, kenyeret». Fehér alapon egy kék szív. Szimbolum és reklám. Krisztus igéje szerint, — «jertek hozzám, mert tietek a mennyország». Olyan meghatóan egyszerű itt a dolog, — a szegény éhes gyermeknek mennybéli manna folyik a tejescsuporba. Az irgalom, az igazság nevében jertek, ti akármiben szegények, mert tietek a föld, az emberi erő, mit igazságosan felmérni készen állunk.

Budapest. *Vidéky Apollonia.*

MADÁCH «AZ EMBER TRAGÉDIÁJA».

(Harmadik közlemény.)

Itt találkozunk Ádámmal is!

Először csak a magasból hallgatja az élet összhangját, mely a millió különféle hangot harmonikus dallá egyesíti. Igen, a magasból tekintve mindig megvan az életben, a nagy egészben, az összhang.

«Ez az, ez az, miért mindig epedtem,
Pályám mindeddig tömkeleg vala,
Az élet áll most teljesen előttem
Mi szép, mi buzdító verseny dala!»

«Hagyd zajongni! majd az élet
Korlátozza önmagát
Nem vész el a harczban semmi
Mindig új s mindig a régi
Halld csak igéző dalát!»

De Luczifer nem engedi, hogy Ádám mindig innen a magasból hallgassa azt. Ingerli, vágyat ébreszt benne a leszállásra.

«De odalent másképpen hallanók,
Hol közbeszól a szívverése is.»
«Ha ily magasról nézzük, nem zavarnak
Nő könyek és egyéb hitvány fogalmak.»

S midőn Ádám «örökös sofistának», «kételkedő gúnynak» nevezi, midőn kifejti előtte az ő magas álláspontját, a szabad versenytért, a közjólét édes érzését emlegeti: Luczifer így sarkalja, gúnyolja, ingerli:

* Az első és második közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

«Úgy itélsz — ládd — te is nagy polczodon
Az életről, mely lábadnál mozog,
Mint a multakról a história
Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet,
Mit feljegyez, a multnak csak dala!»

Ádám hát le akar szállani, szemtől szemébe akar nézni az életnek, a vásárnak s ideális meggyőződéssel mondja:

«Nem félek a költészetet, nagy eszmét
Hullámi közt, hogy újra ne találjam.»

Nem fél, mert nagyravágyó az ideálizmus, a költészet nagyravágyása ég lelkében és nem hisz az alacsonyban. Mi sem hiszünk!

Leszállnak hát «a nép nagy rétegéhez». És milyen ez a réteg? Nem ideális! Ádám egyik csalódásból a másikba kerül. A *torz* az, a min mulatnak, a miben gyönyörködnek az emberek, pedig ezt nem tűrheti Ádám. A szabad versenyt beszennyezi az emberi indulat, szenvedély, a megélhetési ösztön, a pénz- a vagyongyűjtés szomjusága, az aranyimádás; a közjólét érzése nem édes, keserű, mert nincs közjólét, a kapzsiság és az erőszak uralkodnak. Áldatlan harcz, minden hiúság, buborék, mindenre lehet alkudni, még a szerelem is megvásárolható! Ádám! Ádám, hogy mented itt meg idealizmusodat? hogy osztogatod szét, ha nem kell senkinek? Ezt az egyet nem fizetik!

«Ki mondja meg, itt melyik bűnösebb?
Avagy talán a társaság csupán?»

Hányszor kérdezzük ezt magunktól! Olyan szép, olyan nagyon szép, a mit az Úr felel reá!

Az élet küzdelme után eljön a nyugalom, a kárpótlás megjön bizonyosan, hiába kaczag Luczifer, mi hiszünk benne! Hisz benne Ádám is, Madách is! Megpihen a bábjátékos, a kis leány, a munkás, a tanuló, az elitélt mind-mind és a szeretet és szerelem győzedelmeskedik az enyészeten, a halál fölött, az halhatatlan örök, mint maga az Úr!

«Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál,
Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt!

A por hull csak beléd, e föld szülötte,
Én glóriával átallépem azt!
Szerelem, költészet s ifjuság
Nemtője tár útat örök honomban
E földre csak mosolyom hoz gyönyört:
Ha napsugár gyanánt száll egy-egy arczra!»

Hiszünk benned tiszta, szent szeretet! Te vagy az örökélet és az üdvösség!

*

Hiszünk benned és mégis megtántorodunk néha és úgy érezzük, boldogabbak lennénk, ha szivünk nem volna. Ádámnak annyi bajt okoz a szíve, hogy várva-várja, vágyva-vágyódik világ, élet után:

«Minőt a tudomány eszmél magának
És melynek rendén *értelem* viraszt!»

társaság után:

«Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,
Közös erővel összeműködik!»

Lehetetlen vágyódások ezek! A sziv jogát tagadni nem szabad! Nemes érzésből fakad minden eszme, a gondolat megérett érzelem! Az érzelemgondolat szülőjét, a szivet, ha elpusztítjuk, vele pusztulnak az eszmék, a falanster társadalma nem életképes. Hogyan buzdítson az olyan társadalom, melyből hiányoznak az eszmék, melyből hiányzik a család, a haza fogalma, mi lelkesítse ott az embert?

«Az ember kebel korlátot kiván, fél a végtelentől,
Belsejében veszt, hogyha szétterül
Ragaszkodik a multhoz és jövőhöz,
Félek, nem lelkesülhet úgy a nagy világért
Mint a szülők sirjáért lelkesült
Ki a családért vérét ontaná.
Barátjáért legfeljebb könye van!»

Minden ellapul, ön kicsinységében vész el. A hol nincs világító, vezérlő eszme, ott nincs eszményítés, művészet, költészet. A hol nem hisznek a szépben, ott nem uralkodhatik a jó az igaz sem!

«Hol a tökélytől az kivántatik
Hogy a munkás, ki ma csavart csinál
Végső napjáig a mellett marad:»

ott a Platók borsón térdepelnek s a Michelangelok a megőrüléshez jutnak el! A «megélhetés eszméje» nem eszme, természetes következménye annak, hogy vagyunk, hát lenni kell tovább, fentartja a testet, de lelkesíteni, lelket alkotni képtelen! A tudós úgy hiszi közel jár az organizáláshoz.

«Egy szikra kell csak, és életre jő.»
De azt a szikrát, azt honnan veszi!
«Csak egy lépés az, a mi hátra van.»

De azt a lépést nem teheti meg soha, nem az ember hivatása ez, nem kontári munka, égi művelet. A magasban, a magasból intézik és bűnt követ el, a ki vakmerőn utánozni akarja!

E társadalom a szeretetet, a gyermeki, az anyai szeretetet, a szerelmet őrülésnek tartja, a természet beszédét meg nem érti. És mikor Ádám ilyen társadalmat kivánt, a boldogságtól akarta megfosztani Ádámot. Ne féljünk, nem valósul meg ez a társadalom soha! Nem jöhet el az az idő, őrt áll maga Ádám, a lélek, az Isten!

«Miért e szent őrülés!
Hisz, mi a világon nagy és nemes volt,
Mind ily őrülés,
Melynek higgadt gond korlátot nem ír
Szellem beszéd ez, mely nemes körökből
Felénk rebeg, mint édes zöngemény
Tanuja, hogy lelkünk vele rokon
S megvetjük a földnek hitvány porát
Keresve útat a magas körökbe!»

Sohasem fog Luczifer győzedelmeskedni e szent őrület fölött! Lehetetlen az!

«Keresve útat a magas körökbe!»

*

Jó, mondja Luczifer, menjünk, jussunk el hát a legmagasabb körbe, szakadjunk el a földtől, salaktól, az anyagi világtól

teljesen! Mit szólsz hozzá Ádám, szellem-testvér? Ádám beleegyezik, nem is sejti, hogy olyan nehéz, nehéz lesz elszakadni! De lassanként, a mint

«A jól ismert táj száz kedves helyével
Jellemnélküli síksággá lapul
S mi érdekes volt, minden elmosódik:»

megborzong, aztán elszorul lélekzete, elhagyja ereje, eszmélete. Csak Luczifer van benne ébren és viszi, ragadja vesztébe fel-fel a magasba koronként. De a föld szelleme nem engedi, hogy megsemmisüljön, akaratja ellenére is megmenti Ádámot.

«Élek megint, érzem, mert szenvedek
De szenvedésem is édes nekem
Oly iszonyatos az megsemmisülni!
Földemre vissza!
Ha oly sokat csatáztam hasztalan
Csatázzam újra, és boldog leszek!
A czélt, tudom, még százszor el nem érem
Mit sem tesz. A czél voltakép mi is?
A czél: megszünte a dicső csatának,
A czél halál, az élet küzdelem
S az ember czélja e küzdés maga.»

«Mindegy, kereszt vagy tudomány, szabadság
Vagy nagyravágyás formájában hatott e eszmém
Előbbre vitte az embernemet.»
«Óh vissza hát a földre új csatára
Óh Luczifer vezess!»

*

És mikor leér, megfagyva leli a földet, nem ismer rá, eszkimók lakják! Járja a végetlen hó- és jégvilágot, hol nincs tere a munkának, küzdésnek. Megfagyott az élet, megdermedt a lélek világa. Igen, ide is eljuthatunk Luczifer vezetésével az ő segítségével. És aztán jön a teljes kiábrándulás, a kétségbeesés, a halálvágy.

«Egy ugrás, mint utolsó felvonás
És aztán vége a komédiának!»

Madách eljutott idáig. A szikla csucsán állott, alatta tátongott a mélység, hogy elnyelje. És oh csodák csodája! nem a mélységbe tekintett, hanem a magasba! Meghallotta és megértette az Úr szavát, hogy soha el ne felejtse többet. Hit sugárzott lelkébe a magasból a saját, az ember jövője iránt. Megértette, hogy élni és küzdeni kötelesség, míg van kiért és *mindig van kiért!* Álomnak látja önző küzdelmét, most kezdődik az élet az Úr segítségével a mások javára.

«Uram legyőztél, im porban vagyok
Nélküled, ellened hiába vivok
Emelj vagy sujts, kitárom keblemet.»

Ez az! Ki kell tárni a lelkünket Előtte, akkor velünk van, velünk marad. Hittel, bizalommal kell hozzá emelnünk tekintetünket akkor megértjük a feleletet, melyet nyughatatlan kérdéseinkre ád:

«Van-e jutalma a nemes kebelnek?
Megy-e előbbre majdan fajzatunk?
Ott túl minő, minő sors vár reánk??»

A felelet így hangzik:

«Ne kérd tovább a titkot, mit jótékonyan
Takart el istenkéz vágyó szemedtől!
Ha látnád, a földön múlékonyan
Pihen csak lelked s túl örök idő vár
Erény nem volna itt szenvedni többé!
Ha látnád a por lelkedet feliszsza,
Mi sarkantyuzna nagy eszmék miatt
Hogy a muló percz élvéről lemondj??
Míg most — jövőd ködön csillogva át —
Ha percznyi léted súlyától legörnyedsz
Emel majd a végetlen érzete, —
S ha ennek elragadna büszkesége
Fog korlátozni az arasznyi lét
És biztosítva áll nagyság, erény!»

«De óh Uram, ki fog fentartani,
Hogy megmaradjak a helyes uton?»

«Karod erős, szived emelkedett
Végetlen a tér, mely munkára hiv!

S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
Szünetlenül, mely visszaint s emel
Csak ezt kövesd!»

Hát Luczifer? El akar osonni, de nem lehet, meg kell hallania az Úr lesujtó szavát, melynél jobban semmi sem fájhat neki, hogy t. i. nem romboló, *alkotó* munkát végzett s az Úrhoz vezette el emberét!

«Te Luczifer, egy gyűrű Te is mindenségemben
Működjél tovább!
Hideg tudásod, dőre tagadásod
Lesz az élesztő, mely forrásba hoz
S eltántorítja bár — az mit se tesz —
Egy perczre az embert, majd visszatér
De bünhődésed végtelen leend
Szünetlen látva, hogy, mit rontni vágyol
Szép és nemesnek új csirája lesz!»

Semmi sem lehetetlen az Úrnak! Az Ő segítsége nélkül pedig nekünk minden lehetetlen! Ezt hirdeti nekünk Madách örökbecsű alkotásában, hirdeti a költészet mindent megnemesítő, megszépítő, eszményítő, örök ifju ragyogó tündérének és a filozófia komoly jóságos, az emberi nem sorsán boldogsága aggódó muzsájának segítségével, nevében, szövetségében!

Az Úr küldte el hozzá e két muzsát, hogy az ember isteni eredetét bizonyítsák, tolmácsolják! Figyeljünk szavukra!

«Boldog, ki intéseiket érteni és érzeni megtanulhatá!»

Budapest. *Berta Ilona.*

A KARÁCSONY ÉS AZ ISKOLÁK.

Közeledik a karácsony. A gyermekek, a szeretet ünnepe. A családias érzés, az együvétartozás meleg érzése sohasem diadalmaskodik oly hatalmasan, mint a Megváltó születésének ünnepén. Mindenki övéihez siet, mindenki övéi örömében akar gyönyörködni, az örömben, melyet egymásnak szereztek, feledve minden önző érdeket. Csak egy gondolat foglalkoztat e napokban mindenkit: mivel szerezzen hozzátartozóinak minél nagyobb örömet? A szülők aggódva lesik gyermekeik bizonyítványait: vajjon számukra tartogat-e örömet a karácsony?!

Mintha a közelgő karácsonyi ünnepek közelebb hoznák egymáshoz az iskolát és szülői házat! Mintha inkább együttmunkálkodnék a szülő gyermekének javára a tanítóval, az iskolával!

Igen, a szeretet ünnepének közeledése összevonja a szíveket és az érdekeket egyaránt. A szülők a tanártól és tanítótól teszik függővé sokszor a gyermekek karácsonyi örömeit. — Itt a tér tehát, hogy a tanító érvényesítse befolyását a szülőkre a gyermek lelki fejlődésére nézve olyan irányban is, mely nem tartozik szorosan az iskolai falak közé, de a melynek, minthogy a szülők és az iskola együtthatásából ered, a gyermeknevelésre nézve igen nagy fontossága volna.

A gyermekek karácsonyi megajándékozását értem. Nem mintha a tanítónak jogában állana beleszólni ezen meglepetések minőségét és mennyiségét illetőleg a szülők határozatába, — ez tisztán a szülők dolga, az ők belátása szabja meg az érdem jutalmazásának módozatait.

Én csak egy dologra akarom felhívni a tanítók figyelmét,

épen e dologgal összefüggésben. Hála Istennek, van már szép ifjúsági irodalmunk, úgy, hogy nem szorultunk rá a külföld selejtes, vagy legalább is *fordításaiban* gyenge — termékeire. A Hoffmann mesék és Smiedt Kristóf érzékeny történeteinek ideje nálunk már lejárta magát. — Azaz, hogy dehogy járta! Épen az a baj, hogy még most is ép oly kelendőségnek örvendenek ezek az idegen szellemű, rossz fordításban átültetett külföldi termékek, mint akkor, mikor határozottan rájok voltunk szorulva, mert más nem volt. Ezekhez járul még az a sok rettenetes versezetekkel ékeskedő képeskönyv a kisebb gyermekek számára. — Mennyire rontják ezek a fejlődő gyermek nyelvérzékét, magyaros izlését és mondjuk ki, — megölik még a csiráját is benne mindannak, a miről azt mondjuk, hogy nemzeti érzék, — azt csak az tudja, a kinek alkalma volt gyermekeket ily képes- és verses könyvek hatása alatt nevelődni látni. — Hisz ott vannak Pósa Lajos csengő-bongó, fülbemászó versecskéi, csupa zene, csupa ritmus a gyermeki fülnek, ott van Vargha Gyula, Mikszáth Kálmán, Győry, miért nem adják azt a magyar szülők kezébe a gyermekeknek!

Igaz, hogy kissé drágák! De inkább kevesebb könyvet, csak jót. — Semmi sem nevel annyira, de semmi sem ronthat annyira, — ha nem is erkölcsileg, de egyébb tekintetben, mint egy-egy könyv.

De vegyük a serdültebb ifjúság olvasmányait. Ha az iskolai könyvtárakba betekintünk mindenütt ott diszlenek a főhelyen: Hoffmann és Smiedt Kristóf meséi. — Tiszta magyar termék alig egy-kettő. — Pedig hát ott vannak a «Filléres Könyvtár» (szerk. Pósa Lajos) és a «Mesekönyvtár» (szerk. Benedek Elek) a kisebbek, a «Hazafias Könyvtár» kötetei (szerk. Gaal Mózes) a nagyobbak számára. Mind megannyi igazi magyar zamattal irott könyvek, legnevesebb ifjúsági iróink művei. — De ezekből — sajnos — vajmi keveset látnak a gyermekek. — Ha még az iskola sem ezeknek adja az elsőbbséget az idegenből importált művek felett, lehet-e csodálkozni azon, hogy a szülők, különösen — ha olcsóbb könyvet akarnak vásárolni, nem is gondolnak egyébre, mint Hoffmann és Smiedt érzelgős meséire? Ez utóbbiak pedig különösen annyira nem magyar gyermek lelki világához, érzéseihez szabvák, hogy

valóban gondolkodóba kell esnünk, ha látjuk, hogy gyermekeink élvezetet találnak olvasásában.

De hát a könyvkereskedők, a közönség ízlését ismerve, csak ezeket és a hasonlókat tartják kisebb vidéki városokban a helyi szükséglet kielégítésére. — Hogy pedig azokat az egyszerűbb viszonyok között élő szülőket, kiknek nem telik a már általánosan ismert és eléggé elterjedt nagyobb magyar ifjúsági művekre, valaki felvilágosítaná és útba igazítaná a gyermek lelki fejlesztésének ezen oly fontos eszközeinek megválasztásában, arra bizony azt hiszem kevesen gondoltak, de még kevesebben adták a fejöket.

Pedig valóban hazafias kötelességet teljesítenénk ezzel! Eddig az volt a baj : nincs magyar ifjúsági mű és a mi van méreg drága. — Most van olcsó 20—25 kros csinos, képes kötetekből álló 3—4 könyvsorozat is és megértük azt, hogy úgyszólva nagyobb a kinálat, mint a kereslet.

Hassanak oda a tanítók és tanítónők, hogy ezek az olcsó, bármily egyszerű viszonyok között is hozzá férhető könyvek a karácsonyi ünnepek alkalmával a magyar ifjúság kezébe jussanak! — Keressenek alkalmat és módot reá, hogy a szülőknek tudomására hozzák a magyar ifjúsági irodalom ezen valóságos kincseit, és ne sajnálják a fáradságot utánajárni, hogy a vidéki városok könyvkereskedői raktáron tartsák e műveket és — lehetőleg csak a jó magyar termékeket tartsák raktáron.

A gyermekeknek nem nagy ajánlás kell. Ha egyet elolvasnak a sorozatból, vágyva vágynak a többiek után is. Ezért jó volna azokat beszerezni minden iskolai könyvtárnak.

De visszatérve a közeledő karácsonyi ünnepeknek kiválóan alkalmi voltára, kérve-kérem a magyar tanítóságot, a magyar nemzeti érzés fejlesztése, a nyelvérzék ápolása, egyszóval egész faji jellegünk megőrzése szempontjából: üzzék ki a divatból, vegyék ki a gyermekek kezéből a selejtes fordítású idegen könyveket, és tegyék lehetővé minden mód és alkalom felhasználásával, hogy a magyar gyermek kezébe a XX. század első karácsonyán csupán *magyar* könyv és jó könyv kerüljön.

Szászváros. *Hajtman Etelka.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

*III. polgári leányiskolák.**

1. Arad szab. kir. város államilag segélyezett községi polgári leányiskolájának értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Simon Karolin igazgató.

Az intézet történetében semmi nagyobb esemény nem volt; említésre méltó azonban, hogy az iskolaszék a tornatanítás ügyének rendezésére Boros Dóra okl. polgári iskolai tanítónőt bizta meg a torna tanításával. Iskolai ünnepélyeket nagy terem hijával nem tartottak; de a rá vonatkozó tudnivalókat az osztályokban közölték a növendékekkel. Szeptember 22 én Pósa Lajos s mások mesemondó előadást rendeztek a nyári szinházban, melyen a növendékek is részt vettek s Pósa-dalok éneklésével tarkították a mesemondók előadását. — Az egészségi állapot jó volt. — A szorgalmas növendékek pénz s könyv jutalmat nyertek tanulmányaik elismeréseül. Az iskolát látogatásaikkal szerencséltették: Millig József városi iskolai felügyelő; Varjassy Árpád kir. tanfelügyelő, dr. Csák Czyrjék a minorttarend tartományi főnöke, Pálya Mátyás egyházmegyei esperes s más hivatalos látogatók. A tanerők voltak: Simon Karolin, Benedek Etelka, Boros Dóra, Boros Justine, Csurgai Jolán, Decsy Gézáné, Dittrichstein Bernátné, Drescher Gizella, Marinkovics Mária, Steinitzer Jenny, Szabóné Láng Berta, Tagányi Gusztávné, Tanfi Mária tanítónők és a hitoktatók. — A növendékek száma = (I. a. = 64, I. b. = 63; II. a. = 63, II. b. = 69; III. a. = 57, III. b. = 49; IV. a. = 49, IV. b. = 46) = 446. Vallásra nézve: 211 róm. kath., 3 gör. kath., 31 gör. kel., 28 evang. ref., 13 ág. evang., 160 izraelita. Nemzetiségre nézve: 399 magyar, 14 német, 26 román, 7 szerb, 1 tót. — Az értesítő közli a vizsgálati — rend — és fegyelmi szabályzat fontosabb pontjait s még más szokásos tudnivalókat.

2. A beregszászi áll. polg. leányiskola értesítője az 1900—901. tanévről. Összeállította: Engelthaler Róza igazgató. XXVII. évfolyam.

A szellemi élet megfelel — az értesítő tanúsága szerint — a követelményeknek; a szokásos iskolai ünnepélyeket megtartották; melyeken Zágoni Károly tartotta az alkalmi felolvasást. A tantestületben változás csak annyiban történt, hogy többen előléptetésben részesültek. A tantestület 8 tagból állott, köztük tanítónők: Bodenlósz Teréz, Der-

* Az I. és II. közlemény a 7—9. füzetben van.

csényi Julia, Engelthaler Róza, Nikkel Irma, Zágoniné Topicczer Izabella. — A növendékek létszáma: (47, 43, 31, 23.) = 144 volt. Anyanyelvre, mind magyar. Vallásra nézve: róm. kath. 42; gör. kath. 11; ev. ref. 34; ág. ev. 3; izr. 54. Az értesítőben még a szokásos közlemények foglalnak helyet.

3. A Budapest székesfővárosi V. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola huszonötödik értesítője az 1900—1901. tanév végével. Szerkesztette: dr. Gyulay Béla igazgató.

A jelen tanévvel töltötte be az intézet életének 25-ik évét. Mielőtt az 1900—1901. tanév történetéről szólok megelmlékszem röviden a 25 évről. — A nevezett iskolát a főváros 1876-ban alapította; a boldog emlékű Békey Imre tanügyi előadó tanácsnok javaslatára a Vadász-u. 30. száma alatt levő bérházba helyezték egyelőre két (I-ső párhuzamos) osztálylyal. A növendékek száma 128 volt. — II. évben öt osztálya volt: I. és II. párhuzamos s egy III. osztály; összesen: 219 tanulóval, — a IV. évben (1879—80) már hét osztályból állott: I. A., B., II. A., B., III. A., B. és egy IV. osztály 385 növendékkel. — V. évben nyolcz osztályra növekedett s a VII. évben a szomszéd (Thuren-féle) uj bérházba költözött, hol az 1896—97 tanévben 608 tanulóval 12 osztályra emelkedett. Ma is ott van ugyanannyi osztálylyal, de 648 növendékkel. Ezen idő alatt rövidebb-hosszabb ideig itt működtek a következő tanítónők: Schmidt Stefánia, Breuer Hermanné, Kabos Ottilia, Teesz Irma, Solymosi Teréz, Vajda Lujza, Radnay Jenőné, Tobisch Mária, Rosenberg Augusta, Bélay Ilona. (Vargha Béláné), Weiszberger Antónia, Kempelen Gyuláné és Greszler Hermin. — 1890. május 6-án meglátogatta az intézetet nmltg. gr. Csáky Albin vall.- és közokt.-ügyi miniszter úr, dr. Berzeviczy Albert államtitkár és Abt Kammill min. tanácsos urak kíséretében. — E 25 év alatt 1862 növendék végezte a polg. leány iskolában a IV. osztályt s az intézettel kapcsolatban levő női kereskedelmi tanfolyamot 1403. — 1900—1901. tanév története: Egészségi állapot normalis volt; egy tanulót azonban elragadt a halál: Klein Ilona III. B. oszt. tanulót. A szokásos iskolai ünnepélyeket megtartották. A növendékeket elvezették az «Urania» tud. szinházba, a m. kir. mezőgazdasági múzeumba s a nemzeti szinházba, sőt két izben s Hüvös-völgybe és Mária-Remetére. — Meglátogatták az intézetet: Mártonfy Márton min. oszt. tanácsos, dr. Verédy Károly tanfelügyelő, Tenczer Pál fővárosi biz. tag., dr. Mezei Mór kiküldött iskola látogató, dr. Dévai Mór ker. tiszti orvos, Lollok Lenárd prépost-plébános, Szász Károly ev. ref. püspök. — A női kereskedelmi tanfolyamnak ez volt a 13. éve, a három párhuzamos osztályban 131 növendék volt. A tanári testület nőtagjai a jelen tanévben: Engelbachné Meszketits Lenke, Gressler Hermin, Kempelen Gyuláné, Rosenberg Auguszta, Tomacsek Emma, Vargha Béláné, Weiszberger Antonia. — A növendékek létszáma volt: (I. A. = 57, B. = 54, C. = 53; II. A. = 55, B. = 61, C. = 66; III. A. = 64, B. = 47, C. = 56, IV. A. = 48, B. — 42, C. = 45) = 648 volt. Vallás szerint: rom. kath. = 239, ev. ref. = 17, ág. ev. = 9, izr. = 383. A statisztikai adatokon kivül a női tanfolyamról is van értesítés.

4. Budapest székesfőváros VIII. kerületi közs. nyilvános polgári leányiskola VI. értesítője az 1900—1901. tanévről. — Szerkesztette: Erdődy Imre igazgató.

A jelen iskola év elején egy osztályt áthelyeztek az ujonan épült Arena-uti fővárosi polgári leányiskolába s ez által az iskola túlzsúfoltsága megszűnt; — s igy a mult évi 9 osztályunk 8-ra apadt, megfelelőleg a növendékek száma is. Az iskolában is végeztek átalakításokat. — A tantestületben volt változás, az Arena-úti iskolába Greszler Etel és Jagasich Kálmánné s Watze Rezső a VII. ker. fiuiskolához helyeztetett, kiknek helyét Markup Paula, Leidenfroszt Janka s Ormay Jenő foglalta el. Meglátogatta az intézetet hivatalosan dr. Vértessy Gyula s. tanfelügyelő úr. A növendékek egészségi állapota kedvező, még a tantestületé kedvezőtlen volt. A növendékek voltak: a tejcsarnokban, a v. villamos vasút elektromos telepén, a vágóhidon, a vásárcsarnokban, az egyetem csillagdájában, a muzeumi képtárban, az iparmuzeumban, a mezőgazdasági muzeumban, a Gellért-hegyen, az állatkertben, Aquincumban, a Zugligetben, a Nápoly körképben s 2 izben az Urániában. — A szokott iükolai ünnepeket változatos műsorral megtartották (márczius 15-én az «Uránia» szinházban volt). — Külön tanfolyamot képezett a franczia nyelv, a zongora, a táncz, a gyors és gépirás. — A növendékek százával mentek a «körúti fürdőbe» uszni és fürödni. — A tantestület nőtagjai voltak: Bárdossy Irén, Bródy Aranka, Göth Ilona, Markup Paula, Mendlik Lujza, Schmidt Gizella. = A növendékek létszáma = 389 volt. — Vallás szerint: róm. kath. = 170, ev. ref. = 22, ág. ev. = 15, izr. = 181, gör. kath. s. gör. kel. = 1. — A szokott közlemények meg vannak az értesítőben.

5. A Budapest szék. fővárosi II. kerületi polgári leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1900—1901. tanév végével. Szerkesztette: Kozma Gyula igazgató.

I. A polgári iskola. Tantestületi változások: Nagy Jolán s Halász Róza a III. kerületi polg. leányiskolához helyeztettek. A betegeskedő s távozó tanerőket Korbuly Auguszta és Machik Ilona helyettesítették. — Rendkivüli tanfolyamok voltak: a franczia nyelv, a zongora, a festészet, a torna, játék és táncz tanfolyamok. — A törvényhatóságtól előirt iskolai ünnepélyeket megtartották. — A növendékek egészségi állapota kielégítő volt. — Hivatalosan meglátogatta az intézetet dr. Vértessy Gyula s. tanfelügyelő úr. — A tantestület nő tagjai voltak: Cserháti Irma, Kollár Anna, Komáry Erzsébet, Korbuly Auguszta, Kozma Dénesné, Lengyel Ilona, Machik Ilona, Nagy Jolán, Szalkay Elvira és Weinmann Katalin. — A növendékek létszáma volt: 508. — Vallás szerint: róm. kath. = 377; gör. kel. = 3, ev. ref. = 45, ág. ev. = 29, izr. = 54.

II. A női kereskedelmi tanfolyam czélja, hogy a nők számára ujabb keresetforrást biztosítson, mely egy év alatt elvégezhető. A tantestület nagyrésze a polg. leányiskola tantestületéből való, nő tagjai: Sauersitz Margit és Kozma Dénesné. A felvételhez polgári vagy felsőbb leány isk. négy alsó osztály végzése szükséges. Az idén 46 növendéke volt; vallásra nézve: róm. kath. = 31, ág. ev. = 1, ev. ref. = 4, izr. = 10. — A többi tudnivaló mindkét intézményre nézve meglelhető az értesítőben.

6. A dévai állami elemi és polgári leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közzéteszi Borostyánné, Schnegan Vilma igazgatónő.

Az értesitő «kisdobai Dobay Károly (a helybeli áll. népiskolák

gondnokságának volt alelnöke) emlékezeté»-vel kezdődik. Meghalt: 1900. decz. 3-án. — Tantestületi változások: Réthy Margit betegsége miatt állásáról lemondva, helyébe özv. Molnárné Doucha Bozsena neveztetett; — Schlupni Saroltát betegsége alatt Hajtmann Etelka helyettesítette; előléptetések is fordultak elő. — Az iskolai gondnokság elnöke dr. Kuun Géza gróf v. b. t. t. volt. — Hivatalosan látogatta meg az intézetet dr. Bánóczi József, mint min. biztos. A szokott iskolai ünnepeket megtartották. — Felügyeletet a kir. tanfelügyelőség s a gondnokság gyakorolta. — A tantestület nőtagjai voltak: özv. Bertáné Máriássy Berta, özv. Molnárné Doucha Bozsena, Schlupni Sarolta és Téglásné Magnesius Irén s az elemi iskolaiak. — A tanulók létszáma a polgári iskolában: (I. = 32; II. = 23; III. = 27; IV. = 23) = 105 volt. — Vallás szerint: róm. kath. = 45, gör. kath. = 3, gör. kel. = 8, ev. ref. = 24, ág. ev. = 6, unit. = 1, izr. = 18. — Anyanyelv szerint: magyar = 91, német = 7, román = 7. — A tanulók létszáma az elemi iskolában (I. A. = 52, B. = 50; II. = 49; III. = 51; IV. = 51) = 253 volt. Vallás szerint: róm. kath. = 93, gör. kath. = 3, gör. kel. = 64, ev. ref. = 40, ágostai ev. = 10, unit. = 2, izr. = 41. — Anyanyelv szerint: magyar = 166, német 15, román = 72. — A többi tudnivalók az értesítőben foglaltatik.

7. A dicső-szent-mártoni m. kir. állami polgári fiú és leány s elemi iskolák értesítője az 1900—1901. tanévről. — Szerkesztette: Kósa Sándor igazgató.

Az értesítő nem közli külön a polgári leányiskolát s ezért csak általánosságban irhatok az intézetről. A tantestületben voltak némi változások s előléptetések. Meglátogatták az intézetet: Sándor János főispán, és Ferencz József unit. püspök a tanfelügyelő s több gondnoksági tag kiséretében. A szokott iskolai ünnepélyeket megtartották. Az iskolai önképzőkör — (működése részletesen ki van mutatva) zárünnepséget tartott április 10-én. — A felügyeletet a kir. tanfelügyelőség s az intézeti gondnokság gyakorolta. A tantestület nőtagjai voltak: Kontz Margit, Patakyné Gál Etelka, Hegyiné Kohut Kornelia és br. Bánffyné Lázár Ilona. — A növendékek létszáma a polg. leányiskolában: (I. = 20; II. = 22; III. = 15; IV. = 11) = 68 volt. — Vallásra nézve: római kath. = 16, gör. kath. = 4, ev. ref. = 30, ág. ev. = 2, unit. = 8, izr. = 8. — Anyanyelv szerint: magyar = 62, német = 2, román = 4. A polgári fiúiskolába 56 s az elemi fiú s leány iskolában 383; gazdasági tanfolyamra 23; az ismétlő leányiskolában 38; s az egész intézetben 568 növendék járt 19 osztályban. A többi közlemény meg van az értesítőben.

8. A dobsinai áll. elemi iskolák, a kisdedóvó és községi polgári leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: az igazgatóság.

A polgári iskola tantestületében az a változás történt, hogy Horváth Jánost a polg. fiúiskolához helyezték. Az egészségügyi állapotok jók voltak. Kirándulást rendeztek a Kraszna-horkai várba május 18-án. — A szokott iskolai ünnepeket megtartották. — A tantestület nőtagjai voltak: Sztankovics Károlyné, Lang Laura és Fábry Vilma. A növendékek száma: (I. = 48; II. = 42; III. = 22; IV. = 12) = 124 volt. — Vallás szerint: róm. kath. = 19, gör. kath. = 1, ág. ev. = 76, ev.

ref. = 15, izr. = 13. — Anyanyelv szerint: magyar = 64, német = 59, tót = 10. — A kisdedóvóba = 208, az elemi iskolába = 411 tanuló járt. A többi szokásos közlemények az értesítőben megtalálhatók.

9. A győri m. kir. áll. polgári leányiskola XIX. és az ahhoz kapcsolt női kereskedelmi tanfolyam VII. értesítője az 1900—1901. tanévről. Szerkesztette: Karsay Jolán igazgatónő.

Az intézetet úgy kivül, mint belül renoválták, sőt homlokzatán felirással is ellátták és külön torna-pavillont építettek A szabadon égő gázlampák helyét Auer-égő foglalta el. A Kaltenleutgebenben meghalt Stáhly György kir. tanfelügyelő helyét Kuliszéky Ernő foglalta el. A tornatanítással Kis Iza polg. isk. tanítónő, az intézet volt növendéke bizatott meg. — Az egészségi állapot épen nem volt kielégítő, a városban levő járványokat több növendék nem kerülhette ki. A koresolyázási sportból is kivették részüket a növendékek. — A növendékek 4 szinielőadáson résztvettek. Nov. 3-án Polgár Gyula jól ismert jellemszinész mutatványait nézte végig a növendéksereg. A szokott iskolai ünnepeket változatos műsorral tartották meg. Tanulmányi kirándulást rendeztek a nagyczenki Zarándokút s az eszterházai Eszterházy kastély megtekintésére s majálist «Kis-kut»-ra. — A tantestület nőtagjai voltak: Karsay Jolán, Ajer Mariska, Czikann Berta, Kis Izabella, Lósy Edéné, Nagy Gizella, Röttzer Etelka és Timár Fány. — A növendékek létszáma: (I A. = 40, B. = 40; II. A. = 38, B. = 37; III. A. = 41, B. = 41; IV. A = 38, B. = 38) = 313 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. = 132, gör. kath. = 4, ág. ev. = 42, ev. ref. = 12, izr. 123. — Anyanyelvre nézve: magyar = 299, német = 14. A női kereskedelmi tanfolyamról a polgári iskolához hasonló jelentés van az értesitőben közzétéve; megemlítésre méltó, hogy a tanfolyamra járt 31 növendék; kik közül: róm. kath. = 10, ág: ev. = 3, unit. = 1, izr. = 17; valamennyi magyar anyanyelvü. A számos szokott közlemények az értesítőben közölve vannak.

10. A fiumei m. kir. áll. polgári leányiskola és a Scarpateri áll. elemi leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Berthóty Károlyné.

Az értesítő magyar és olasz nyelven van írva.

A tantestületi változások közül nevezetes, hogy Turócz-Szt-Mártonból helyezték az intézethez Berthoty Károlynét, Herresné Drumar Alexandrat óraadói minőségben helyezték az intézethez. A szokott iskolai ünnepélyeket megtartották. Az egészségügyi tekintetben az iskolai év elég kedvezően folyt le. Donáth Imre kir. tanfelügyelő úr több izben látogatta meg az intézetet hivatalosan. A polg. iskolának egy, az elemi iskolának négy osztálya volt. A tantestület a polg. iskolában állott a következőkből: az igazgatónő s Herresné Drumar Alexandra. A növendékek száma a polgári iskolában: I. = 44 volt; vallásra nézve: róm. kath. = 37, gör. kel. = 1, ev. ref. = 1, izr. = 5, anyanyelvre nézve: magyar = 12, olasz = 18, német = 4, horvát = 10. Az elemi iskolába járt összesen: 99 növendék.

11. A hosszúfalusi m. kir. állami polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1900—1901-ik iskolai évről visszatekintéssel az iskola harmincz éves multjára. Szerkesztette: Killyéni Endre igazgató.

Az értesítő elején szép történeti tanulmány van közzétéve Hosszú-

falu s környékének «történeti előzményeiről»; majd az intézet alapításáról s belső életéről van szó. Mindezt nem részletezem, mert a jubileum alkalmával bőven emlékeztek meg erről a Nemzeti Nőnevelésben. A jelen tanévre áttérve megemlítendő, hogy a leányiskolának IV. osztálya megnyilt; a tantestület Killyéni Erzsivel szaporodott. Az egészségügyi viszonyok kielégítők voltak. A szokott iskolai ünnepeket megtartották. Külön tanfolyamok voltak: a táncz, a zene és a női kézimunka. Tanulmányi kirándulást rendeztek a III. és IV. oszt. növendékeivel a botfalui czukorgyár megtekintésére. Hivatalosan látogatta meg az intézetet Kakujay Károly kir. tanfelügyelő úr. A tantestület nőtagjai voltak: Killyéni Erzsi, Pallos Veronika, Sánekné Sillo Lujza és Szekula Katinka. A növendékek létszáma: (I. = 46; II. = 38; III. = 17; IV. = 27) = 128 volt. Vallásra nézve: ág. ev. = 71, róm. kath. = 20, ev. ref. = 13, gör. kel. = 20, unit. = 1, izr. = 3. Anyanyelv szerint: magyar = 104, német = 4, román = 20. A fiúiskolába, mely hat osztályú, 181 tanuló járt. Még számos hasznos tudnivaló van az értesítőben.

12. Az ipolysági államilag segélyzett községi polgári leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Fleischhakker Laura igazgató.

Az igazgató betegsége miatt az év elejétől deczemberig szabadságot élvezett s az igazgató-helyettességgel Kolozs Irma bizatott meg. Az egészségügy rossz volt s így az intézet nov. 8-tól decz. 3-ig zárva volt. Kubányi Károly kir. tanfelügyelő nyugalomba vonult s helyét Rill József foglalta el. A szokott iskolai ünnepek közül csak a nov. 19-it tartották meg. Hivatalosan meglátogatta az intézetet Kubányi Károly és Rill József tanfelügyelő urak, dr. Rajner Géza s dr. Kohn Márk orvos urak. A tantestület nőtagjai: Fleischhakker Laura, Kolozs Irma, Beörcöndy Irma, Hatosné Kerner Teréz, Hegyesi Rózsi, Péteri Lipótka. Hegedüsné Kürthy Irén és Czeiner Kornelia. A növendékek létszáma: (I. = 32; II. = 29; III. = 28; IV. = 19) = 108 volt. Vallásra nézve: róm. kath. = 48, ág. ev. és ev. ref. = 18, izr. = 42. A női kézimunka tanfolyamra 18 növendék járt.

13. A kaposvári államilag segélyzett községi polgári leányiskola s vele kapcsolatos női kézimunka tanfolyam értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Nagyné Csorba Mária igazgató. XVIII. évfolyam.

Az intézet-történetére vonatkozó adatokat a statisztikai adatok tüntetik fel. A tantestület nőtagjai voltak: Nagyné Csorba Mária, Aczélné Sebe Zsuzsanna, Tomisitsné Nyeste Teréz, Sermán Emerika, Szávay Ella és Poppovics Anna. A növendékek száma: (I. = 56; II. = 53; III. = 36; IV. = 25) = 170 volt. Vallásra nézve: róm. kath = 110, ev. ref. = 14, ág. ev. = 6, izr. = 40. Anyanyelvre nézve: magyar = 149, német = 18, horvát = 2, olasz = 1. A női kézimunka tanfolyamra: 8 tanuló járt, mely tanfolyam 2 esztendeig tart. Hetenként 6 elméleti s 20 gyakorlati órát vesz igénybe. A szokott iskolai ünnepeket megtartották.

14. A kecskeméti államilag segélyezett polgári és elemi leányiskola XXVI. értesítője az 1900—1901-ik tanévről. Szerkesztette: Pásthy Károly igazgató.

Az értesítő az igazgatónak növendékeihez intézett beszédjével kez-

dődik, melyet «Vörösmarthy Mihály»-ról tartott az április 11-iki iskolai ünnepélyen. A tantestületben változás nem történt. Az egészségügy jónak mondható. Az iskolai ünnepélyek közül megtartották a november 19-ikit és április 11-ikit. Az intézet számos szülő részvétele mellett külön vonaton kirándulást rendezett május 8-án Szikrába, a Tisza partjára. Az «ifjúsági önképzőkör» működése részletesen meg van az értesítőben. Meglátogatták az intézetet Zsilinszky Mihály államtitkár úr, dr. Nagy Mihály és dr. Horváth Ádám orsz. gyül. képviselő urak és Koritsánszky János egyh. felügyelő úr. Hivatalosan látogatta meg az intézetet Pogány István kir. s. tanfelügyelő úr. A tantestület nőtagjai voltak: Faragó Béláné, ifj. Katonáné Fülöp Juliska, Schmidt Jenny, Somogyiné Tóth Emliai és az elemi iskolában Bodor Róza, Kis Emilia, Simonides Hermin, Szabóné Halmos Erzsi. A növendékek száma: (I. A. = 49, B. = 52; II. A. = 34, B. = 32; III. = 57; IV. = 48) = 272 volt. Az elemi iskolában 217 tanuló járt. Vallásra nézve: róm. kath. = 133, gör. kath. = 2, ev. ref. = 76, ág. ev. = 14, izr. = 47. Anyanyelvre nézve: magyar = 251, német = 19, tót = 2.

15. A késmárki ág. hitv. ev. elemi népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1900—1901-iki tanévről. VI. évfolyam. Közli: Kertscher Sándor e. i. igazgató.

A tanév megszakítás nélkül folyt. A tantestületben csekély változások történtek: Bruckner Károly helyét öcscse Ottó foglalta el. Az egészségügy kielégítő volt. A szokásos ünnepélyeket megtartották. Az intézet kebelében működő «Magyar Önképzőkör is két ünnepélyt rendezett: decz. 1-én Vörösmarthy születésének évfordulója alkalmából s Kossuth Lajos halálának évfordulóján. Iskolai kirándulásokat rendeztek szept. 21-én a csodás szépségű Magas-Tátra vadregényes tarpataki völgyébe, s jun. 5-én, a majális helyett a Goldberg nevű kies erdőrészbe. A tantestület nőtagjai voltak: Breykné Sternberg Emilia, Fiala Olga, Hénsch Margit. A növendékek létszáma: (I. = 37; II. = 39; III. = 24; IV. = 23) = 123 volt. Vallásra nézve: ág. evang. = 50, ev. ref. = 2, róm. kath. = 20, izr. = 51. A számos szokásos közlemény meg van az értesítőben. (Az elemi népiskolába 217 tanuló járt; köztük 156 ág. ev., 4 ev. ref., 38 róm. kath., 20 izr. vallású volt.)

16. A komáromi m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1900—1901. iskolai évről. IX. évfolyam. Szerkesztette: Özv. Komjáthy Jenőné Márkus Gizella igazgató.

Az értesítő «Vörösmarthy emlékezete» című értekezéssel kezdődik, mely előadatott a «Jókai-kör» 1900 decz. 2-iki ünnepélyén. Az év történetének mozzanatai: A tantestületben előléptetéseken s megerősítéseken kívül más változás nem történt. A vallási nevelésre a tanári kar gondosan ügyelt, valamint a tanítás-nevelésre is, melynek egyes kritikusabb részeit tantestületi értekezleten megvitatták s lehetőleg módosították. A franczia nyelv külön tanfolyamot alkotott. Az egészségügy kielégítő volt; el is követtek mindent érdekében, az udvaron korcsolyapályát alkottak. Az iskolai ünnepélyeket megtartották, melyek egy részét az intézet kebelében működő «Jókai-kör» rendezte. Tanulmányi kirándulást vezettek Felső-Gallára, az ottani kőszénbánya-telep megtekintésére; s más kisebb kirándulásokat s nagyobb sétákat a közelbe. A tantestület nőtagjai voltak: Burghardt Adél, Hittrichné Fülöp Victoria, Pöltzl Irma

és Schlosser Hermina. A növendékek létszáma: (I. = 44; II. = 50; III. = 55; IV. = 48) = 197 volt. Az értesítőben a szokott közlemények közül hiányzik a statisztikai táblázat.

17. A marosvásárhelyi ev. ref. elemi és polgári leányiskola s ezzel kapcsolatos nőipariskola 1900—1901. tanévi értesítője. XI. évfolyam. Összeállította: Pap Sándor h. igazgató.

Mindjárt az értesítő elején látható az igazgatónak az év elején s az év végén mondott lelkes és hangulatos beszéde, melyeket a tanévet megnyitó s bezáró ünnepélyeken mondott el. Az utóbbiban van az év története is elmondva, melynek főbb adatai a következők. A tantestület nőtagjai közt következő változás történt: Dombora Helén r. tanítónő Deésre távozván, helyét Szász Margit s Gergelyffy Erzsi s. tanítónők töltötték be. A mult nyáron elhunyt Pap Sándorné munkatanítónő helyébe Wenger Lujza választatott meg. A vallásos érzést ápolták. Egészségi állapotok kielégítők lévén, a tanítás megszakítás nélkül folyt az éven keresztül. A zongora tanfolyamra 7 növendék járt, mit K. Nagy Gizella zongora-tanítónő vezetett. Iskolai ünnepélyeket rendeztek: a hazafias érzület ébrentartása végett márczius 15-én, a reformatió évfordulója alkalmával okt. 31-én és jun. 8-án. Az iskola fentartási alapja számára rendeztek tombola sorsjátékkal egybekötött mulatságot. Tiszta jövedelme (1400 korona) az alapot gyarapította. Meglátogatta az intézetet báró Kemény Kálmánné őnagyméltósága s a kolozsvári ev. ref. theologiai fakultás profeszorai közül nagytiszt. Nagy Károly s Kecskeméty István urak. A polgári iskola tantestületének nőtagjai voltak: Gergelyffy Erzsi, Korcsmárné Kegyes Zsuzsanna, Szász Margit, Szentpéteri Ilona, Wenger Lujza, Westfall Ágostonné és K. Nagy Gizella. A növendékek létszáma: (I. = 39; II. = 29; III. = 35; IV. = 23) = 126 volt. Vallásra nézve: ev. ref. = 81, róm. kath. = 8, gör. kath. = 1, ág. ev. = 3, unit. = 3, izr. = 30. Az elemi iskola tantestületének nőtagjai: Szentpétery I., Wenger S. és Westfall A.-né. A növendékek száma: (I. = 54; II. = 55; III. = 32; IV. = 43) = 184 volt. Vallásra nézve: ev. ref. = 143, róm. kath. = 5, unit. = 2, ág. ev. = 3, izr. = 31. Nőipariskola tantestületének nőtagjai: Kocsmárné Szentgyörgyi Nelli és Gergelyffy Ida. A növendékek száma: (I. évf. = 13; II. évf. = 5; szab. tanf. = 6) = 24 volt. Vallásra nézve: ev. ref. = 14, róm. kath. = 7, izr. = 3. Az értesítő többi része is példásan van kiállítva.

18. A nagybányai állami polgári leányiskola VIII. évi értesítője az 1900—1901-ik tanévről. Szerkesztette: Waigandt Anna igazgató.

Jelentős az intézet történetében a lefolyt év. Hét évi bérházban való tartózkodás után a jelenkor kívánalmainak megfelelő új épületbe helyezték az iskolát. Még a régi épületben voltak a beiratások; de a tanév ünnepélyes megnyitása szept. 12-én az új épületben volt már. A tanítás menetét semmi sem zavarta. A kézimunka tanfolyam II. éve megnyilt. A tantestületben az a változás történt, hogy Degre Etel r. tanítónőt és Királyné Décsey Mária csáktornyai r. tanítónőt a minister saját kérelmükre kölcsönösen áthelyezte. Meglátogatták az intézetet: Kováts Béla tanfelügyelő s Bodnár György s. tanfelügyelő urak. A szokott iskolai ünnepélyeket megtartották; azonkívül még két házi ünnepélyt is rendeztek. Kirándultak két izben Fernezelyre, hol majd a fém-

kohót, majd meg a fausztatást nézték meg; s azonkívül egyes tanulmányszakokba vágó dolgokat tekintettek még meg a városban. A tantestület tagjai voltak: Waigandt Anna, Pályné Herepei Katalin, Királyné Décsy Mária, Kisné Fodor Etelka, Neubauer Hermin, Röszner Valeria, Schönher Ilona, Bencsikné Rácz Anna. A növendékek létszáma: (I.=22; II. = 28; III. = 36; IV. = 19) = 122 volt. Vallásra nézve: r. kath.=64, gör. kath. = 8, ev. ref. = 22, ág. ev. = 4, gör. kel. 1, izr. = 23. Anyanyelvre nézve: magyar = 114, német = 3, román = 5. A női kézimunka tanfolyamra 17-en jártak. A többi közlemény jelen értesítőben is meg van.

19. A nagyenyedi városi elemi leányiskola, a m. kir. állami polgári leányiskola s a vele kapcsolatos női munka tanfolyam 1900—1901. tanévi értesítője. XIII. évfolyam. Kiadták: az elemi és polgári leányiskolák igazgatói.

A polgári iskolában a tanítás nem volt folytonos, mert a városban fellépő vörheny és roncsoló toroklob miatt tanítás decz. 19—jan. 17-ig szünetelt. Az iskolai ünnepeket megtartották, melyeknek egy részét az intézet kebelében működő «Önművelődési Egyesület» rendezte. Tanulmányi kirándulást rendeztek Kolozsvárra 48 növendékkel, hol megnézték: az ereklye muzeumot, a Bethlen-bástyát, az egyetem természettani gyüjteményeit, a Bocskay-házat, a Mátyás-házban levő néprajzi muzeumot, az állami polgári leányiskolát, a régi ev. ref. templomot, a főtéri róm. kath. templomot s a fűvészkertet. Meglátogatta az intézetet: mélt. Zeyk Dániel főispán úr, Török Bertalan és dr. Ebergényi Sándor orsz. gyül. képv. urak. Hivatalosan pedig Halmágyi Ferencz kir. tanfelügyelő úr. A tantestület nőtagjai: igazgató: Dömök Erzsébet, tanítónők: Baranyayné Kasselik Emilia, Füzi Katinka, Hollosné Hajdu Erzsébet, Járossy Dóra és Szongott Jozefa. A növendékek létszáma: (I. = 31; II. = 47; III. = 33; IV. = 44) = 155 volt. Vallásra nézve: r. kath.=51, gör. kath. = 3, gör. kel. = 3, ev. ref. = 74, ág. ev. = 7, unit. = 2, izr. = 15. Anyanyelvre nézve: magyar = 143, német = 7, román = 6, tót = 1. A női kézimunka tanfolyamra járt: 17 növendék. Az elemi iskolába járt: (I. = 62; II. = 67; III. = 43; IV. = 53) = 225 növendék. Az értesítő közleményei közt az intézet kebelében működő «Önművelődési Egyesület» működési beszámolója is helyet foglal.

20. A nagykárolyi m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1900—1901-ik tanévről. VIII. évfolyam. Szerkesztette: Cs. Tattay Irén igazgató.

A tantestületben változások történtek: Schwartzleitner Cornélia a karánsebesi állami polgári iskolához távozván, helyébe Liptay Vilma lépett Kőszegről; de betegsége miatt szabadságot élvezett s ezért helyetteséül Lőrinczi Ida neveztetett ki. Jánossy Jolán helyettese Vukovits Mártha volt. A nevelésre nagy gondot fordítottak. Az egészségügy kielégítő volt, noha fordultak elő nagyobb mulasztások is, úgy a tantestületben, mint a növendékek közt. A szokott iskolai ünnepélyeket megtartották. Táncztanfolyam vizsgáján kisebb szini jeleneteket adtak elő. A tantestület tagjai voltak: Tattay Irén, Jánossy Jolán, Kurcz Erzsébet, Liptay Vilma, Lőrinczi Ida, Schmilliar Róza, Pintér Lujza, Csanády Ilona, Vukovits Mártha. A növendékek létszáma: (I. = 40; II. = 44; III. = 29; IV. = 24) = 137 volt. Vallásra nézve: róm. kath. = 47,

gör. kath. = 6, ev. ref. = 38, ág. ev. = 4, izr. = 42. Kézimunka tanfolyamra járt 21 növendék; kik közül róm. kath. = 6, gör. kath. = 1, ev. ref. = 5, ág. ev. = 1, izr. = 8 volt. A szokott közlemények az értesítőben meg vannak.

21. A nyiregyházi községi polgári leányiskola értesítője az 1900—1901. iskolai évről. Közli: Gáspárné Bölcsházy Vilma igazgató.

Az értesítő «Vörösmarthy emlékezeté»-vel kezdődik, melyet dr. Victorise József az intézet Vörösmarthy ünnepélyén mondott.

Az iskola év történetéből megemlítendő, hogy Palicz Gizella szembetegsége miatt szabadságolván, a III. harmadban helyetteséül Ujváry Irén elemi iskola tanítónő neveztetett ki. Az iskolai szokott ünnepeket megtartották, melyeknek egy részét az intézet kebelében működő «Önképzőkör» rendezte. A testi nevelés eszközül szolgált: a testgyakorlat, a korcsolyázás, a gazdaságtannak kapcsolatos gyakorlati kertészet s a máj. 29-én a Méhes-be rendezett kirándulás. Az egészségügyi állapot általában kedvező volt. A kir. tanfelügyelő Eördögh Dezső több izben tett hivatalos látogatást. A tantestület nőtagjai voltak: Gáspárné Bölcsházy Vilma, Jéger Emma, Kubik Katinka, Palicz Gizella és Ujváry Irén. A növendékek száma: (I. = 38; II. = 44; III. = 46; IV. = 47) = 175 növendék volt. Vallás szerint: róm. kath. = 57, gör. kath. = 3, ág. ev. = 33, ev. ref. = 31, izr. = 57. Anyanyelvre nézve: 171 magyar, 3 német, 1 franczia. Az értesítőben a közlemények meg vannak.

22. Az orosházi kertgazdasági szakoktatással s női kézimunka tanfolyammal egybekapcsolt m. kir. állami polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1900—1901-ik tanévről. Szerkesztette: Nagy Lajos igazgató.

A polgári leányiskolára nézve a tanév minden fennakadás nélkül folyt. A tantestületben az előterjesztéseken s szabadságolásokon kívül az a változás történt, hogy min. rendelet folytán Ipolyságról Hegedüsné K. Irént az intézethez kinevezték s Trif Adélt pedig helyettesítéssel megbízták. Az egészségügy általánosságban jó volt. Hivatalosan látogatta meg az intézetet Rezei Silvius kir. tanfelügyelő több izben. A szokott iskolai ünnepélyeket megtartották. A tantestület nőtagjai voltak: Drágány Irma, Hegedüsné Kürthy Irén, Holl Jolán, Kondor Ilona, Nagyné G. Emilia, Szieber Paula és Trif Adél. A tanulók száma: (I. = 49; II. = 24; III. = 22; IV. = 20) = 116 volt. Vallásra nézve: ág. ev.=29, róm. kath. = 36, izr. = 35, ev. ref. = 15. Anyanyelvre nézve: magyar = 109, idegen = 7. A női kézimunka tanfolyamra járt: 16 növendék. Az értesítő többi része a fiúiskolákról szól.

23. A pápai állami polgári leányiskola értesítője az intézet 25 éves fennállása idejéből. 1900—1901. tanév. Szerkesztette: Nagy Gabriella igazgató.

Az intézet 25 éves fennállása ünnepét s az új épületnek felavatását egy alkalommal két napon ünnepelték meg: I. napon rendezett iskolai ünnep műsora: 1. Prólog, Irta: Körös Endre dr. 2. Nyitány. Irta: Gáthy Zoltán. 3. Rege a csoda szarvasról. Irta: Arany János, zenéjét szerzé: Sztojanovits Jenő. 4. Mult és jelen (Allegorikus jelenet). Irta: Nagy Gabriella. II. napon tartott hivatalos ünnep műsora: 1. Délelőtt 9 órakor istentisztelet az egyes hitfelekezetek templomában. Utánna az

intézetben 2. Hymnusz. 3. A gondnoksági elnök (Baráth Ferencz) a kormánybiztost (dr. Fenyvessy Ferencz főispán) üdvözlő beszéde. 4. A kormánybiztos válasza és megnyitó beszéde. 5. Ünnepi beszéd. Tartja: Papp Sándor kir. tanfelügyelő. 6. Az intézet huszonötéves multja. Felolvassa Nagy Gabriella ig. — 7. — Szózat. — E nagyobbszabású beszédek s más műsorszámok is közölve vannak az értesítőben. — Az intézet jelen tanévének története: A tantestületi változások: Jakubovich Marianna egy évig szabadságoltatván, helyettesül Jerffy Hermin neveztetett ki. — Az egészségügyi viszonyok általában kielégíthetők voltak. — A megemlített ünnepeken kívül megtartották a szokott iskolai ünnepeket is. — Hivatalosan látogatta meg az intézetet Papp Ferencz kir. tanfelügyelő úr három izben és az iskolaszék elnöke és Barát Ferencz úr s mások. — A tantestület nőtagjai voltak: Nagy Gabriella, Berczelits Erzsi, Jerffy Hermin, Siretich Hermin, Baráth Mari, Csoknyai Eliz és Markhot Angéla. — A növendékek létszáma: (I. = 62, II. = 55, III. = 56, IV. = 58) = 231 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. = 41, ev. ref. = 70, ág. ev. = 28, izr. = 92. — Anyanyelvre nézve: magyar = 228, német = 3. — A szokott közlemények meg vannak az értesítőben.

24. A szegedi községi polgári leányiskola értesítője az 1900—1091. tanévről. Közli: Krikkayné Barbaro Emma, igazgató. XXVII. évfolyam.

Az iskola történetét olvasva, megemlítendő, hogy a tantestületben előléptetéseken s megerősítésen kívül más nem történt. — Külön tanfolyam volt a franczia nyelv tanítása, díjtalan s a zongora. — A növendékek egészségi állapota minden tekintetben kedvezőnek mondható. — A szokott iskolai ünnepségeket megtartották. — A tantestület nőtagjai voltak: Krikkayné Barbaro Emma, Csapó Róza, Erőssyné Szüts Julia, Kutassy Erzsébet és Ilovai Moesz Etelka, Mogán Róza, Musznainé Schrutek Amalia, Nemecskayné Fendt Malvina, Pap Margit, Resli Magdolna és Szilber Vilma. — A növendékek száma: (I. A. = 76, B. = 74, II. A. = 65, B. = 65, III. A. = 49, B. = 46, C. = 36, IV. A. = 42, B. = 48.) = 501 volt. Vallás szerint: róm. kath. = 329, gör. kath. = 1, gör. kel. = 14, ev. ref. = 20, ág. ev. = 10, izr. = 127. — Anyanyelv szerint: magyar = 410, más = 91.

25. A szegszárdi államilag segélyzett községi polgári leányiskola tizedik értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Kovácsné Nagy Lujza igazgató.

Az intézet a lefolyt évben ülte meg fennállásának 25. évét. Az iskola 1876-ban kezdte meg működését egy bérházban mint felső leányiskola polgári fiúiskolával kapcsolatban, mely utóbbi 1880-ban elvált az intézettől. A felső leányiskolánál 15 év alatt a következő tanítónők működtek: Batiné Stancsics Fáni, Cziburné Kerkápoly Matild, Kovácsné Nagy Lujza, Safary Irma és Szarukán Ida. — A felső leányiskola beszüntetésével az 1891—92. tanévben megnyilt a polgári leányiskola. — 1898-ik év juniusában meglátogatta az intézetet Zsilinszky államtitkár s Wlassics Gyula közokt. miniszter urak. A polgári iskolánál mint tanítónők működtek a 10 év alatt: Kovácsné Nagy Lujza (igazgató), Bajóné Benes Bozséna, Batiné Stancsics Fáni, Degré Etel, Harrach Etel, Streitné Rézler Ilona és Szentkereszty Jolán; — Csukly Mária, Pápéné Arlow Mária és Schadtné Láng Irma. — A felső leányiskola

513 növendékével együtt a 25 év alatt 2148 növendék járt az intézetbe.

A jelen tanév történeti adatai: A tantestületben előléptetésen kívül más változás nem történt. Az egészségi állapot kedvezőtlen volt úgy a növendékekre mint a testület tagjaira nézve. A szokott iskolai ünnepélyeket megtartották. — A tantestület nőtagjai: Bajóné Benes Bozsena, Batiné Stancsics Fanni, Kovácsné Nagy Lujza, Streitné Rézler Ilona és Szentkereszty Jolán. — A növendékek száma: (I. = 43, II. = 54, III. = 42, IV. = 40) = 179 volt. Vallásra nézve: róm. kath. = 106, ev. ref. = 17, ág. ev. = 14, izr. = 42. — Az értesítőben a szokott közlemények meg vannak.

26. A Szombathely városi áll. segélyezett polgári leányiskola XXV. és a női kereskedelmi tanfolyam VII. értesítője az 1900—1901. tanévről. Szerkeszté: Pálffy Boldizsár igazgató.

Az értesítő elején az iskolai ünnepélyek műsora s alkalmi beszéde közölve vannak: Erzsébet királyné emlékezete; márczius 19-iki; április 11-iki és junius 8-iki ünnepély.

A jelen tanévvel kezdte meg az intézet 25-ik évét fenállása óta. — A tantestületben csak hitoktatói változás volt. — A vallásos nevelés példás. Az egészségügy a körülményekhez képest jó volt. A testi nevelés előmozdítására szolgált a torna órákon kívül a téli időben a korcsolyázás is. — Meglátogatta az intézetet a kir. tanfelügyelő Ősi Vendel úron kívül Éhen Gyula iskolaszéki elnök úr is. — A tantestület nő tagjai voltak: Berszéky Irma, Ekkert Irma, Hódossy Laura, Greisingerné Krecsányi Ilona, Nemayer Mária, Deméné Rill Vilma és Szabó Ilona. — A növendékek létszáma: (I. A. = 54, B. = 38; II. A = 49, B. = 33; III. = 64; IV. 55) = 293 volt. — Vallás szerint: róm. kath. = 186, ág. ev. = 16, ev. ref. = 4, izr. = 87.

A női kereskedelmi tanfolyam tantestületének nőtagjai voltak: Borszéki Irma és Nemayer Mariska. — 23 növendék járt a tanfolyamra.

27. A verseczi városi polgári leányiskola III. értesítője az 1900—1901. tanévről. Közzéteszi az igazgatóság.

A jelen tanévben tantestületi változás nem volt. Az egészségügy kedvező volt. Az intézetet meglátogatta Sebesztha Károly kir. tanfelügyelő úr. — Kimagasló mozzanatot képez az intézeti zászló felszentelése s ezzel kapcsolatban a 900 éves magyar keresztyénség megünneplése. — A tantestület nő tagjai voltak: Elek Fidelisz, igazgató, Lippert Mária Annuntiata, Meul Mária Magdolna, Osztiadal Mária Norbertin, Páll Ilona, Rasch Mária Sziviarda, Sarkadi Irma és Gizella, Sziebold Mária Irén, Schürs Mária Erneszta. — A növendékek száma: (I. = 62; II. = 59; III. = 47; IV. = 29) = 197 volt. — Vallás szerint: róm. kath. 111, gör. kath. = 1, gör. kel. — 53, ev. ref. = 1, ág ev. = 2, izr. = 29. — Anyanyelv szerint: magyar = 46, német = 99, szerb = 40, román = 12. — A többi tudnivalók az értesítőben foglaltatnak.

28. Az ujpesti m. kir. áll. polgári leányiskola XVIII. értesítője az 1900—1901. tanévről. Szerkesztette: Scherer Gyula igazgató.

Az intézet szűk volta miatt az iskolával szomszédos házban — mely az intézet tulajdona — helyezték át az I. c. és II. c. osztályokat s tervbe van véve, hogy a szomszéd telken fogják az intézet kiegészitő, bő-

vítő részeit a közel jövőben felépíteni. — A tantestületi változások: Az osztálytöbblet miatt tanítással megbizatott Tóth Mariska és Schererné Ragályi Róza; a szabadságolt br. Sommarugáné Than Irma és Arányi Blanka tanítónőket Gallauner Anna és Visontay Erzsébet helyettesítették. Ezenkívül előléptetések is fordultak elő. Meglátogatták az intézetet: Dr. Zsilinszky Mihály államtitkár úr, dr. Verédy Károly, kir. tanf., mint min. biztos és Tóth József kir. tanfelügyelő urak. — A franczia nyelvi tanfolyamra 30 tanuló járt. — Magántanfolyamok voltak még: a táncz, a gyorsirászat, a művirág készítészet, a majolika festészet. — A szokott iskolai ünnepeket megtartották, melyeknek műsora fel van tüntetve az értesítőben. — A növendékeket elvitték az «utazó Uránia» és a fővárosi szinház némely nevezetesebb előadásaira; a városligeti iparcsarnokba és a Nápoly körképbe, továbbá Aquincumba s az ujpesti Népszigetre. — A tantestület nő tagjai voltak: Elefántné Sikor Jolán, Endréné Tóth Matild, Gallauner Anna, Gegus Ilona, Juhász Ida, özv. Klemnicsekné Visontai Irma, Lustig Emma, Schererné Ragályi Róza, br. Summarugáné Than Irma, Szukováthy Ilona és Tóth Mariska. A növendékek száma: (I. A. = 60, B. = 60, C. = 40; II. A. = 67, B. = 56, C. = 25; III. A. = 46, B. = 49; IV. A. = 36, B. = 33) = 472 volt. Vallás szerint: róm. kath. = 237, ev. ref. = 37, ág. ev. = 22, gör. kel. = 2, izr. = 174. Anyanyelv szerint: magyar = 443, német = 26, tót = 3. A kézi munka tanf. járt 17 növendék. Külön fejezet szól: az intézet kebelében levő «Ifjúsági önképzőkör» működéséről és a külön tanfolyamokról. A többi szokott közlemény is meg van az értesítőben.

29. Az ujvidéki m. kir. állami női kézimunka tanfolyammal kapcsolatos polgári leányiskola értesítője az 1900—1901. tanév végén. Közli: N. Nemessányi Adél igazgató. XXV. évfolyam.

Két közlemény van az értesítő elején, melyet alkalmi ünnepélyeken olvastak fel: I. Emlékbeszéd Erzsébet királyné fölött. II. Vörösmarty Mihály életrajza.

A 25 év története vázlatosan megvan; az intézet igazgatója 5 évvel ezelőtt megírta intézetének 20 éves történetét részletesen s azóta évente pontosan közölte a történteket.

A tanév nevezetességei: Az intézethez neveztetett ki Weisz Berta s Petrikné Anna tanitónők s mások előléptettek. Az egészségügy általában jónak mondható. A szokott iskolai ünnepeket megtartották.

A tantestület nő tagjai: Fizély Julia, Gyurász Irén, Harrach Irén, Kellerné M. Zsófia, Kürthy Mária, Weszelovszkyné K. Ilona, Weisz Berta, Elizek Fanni és Petrikné Anna. A növendékek száma: (I. = 59; II. = 62; III. = 46; IV. = 33) = 200. Vallás szerint: róm. kath. = 52, g. kel. = 28, g. kath. = 1, ág. ev. = 16, ev. ref. = 9, izr. = 64. Anyanyelv szerint: magyar = 85, német = 52, szerb = 28, más = 5. Különtanfolyam járt 21, s magántanuló 30 növendék volt. Az értesítő 97 lapjában számos közlemény van még.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Dr. Elischer Gyula egyetemi tanár a grafikai művészetről, tekintettel a nevelésre czím alatt két fölötte érdekes és tanulságos előadást tartott a M. D. E. tanítónői szakosztályában. A második előadást mai füzetünkben egész terjedelmében közöljük. Az első előadásból — sajnálatunkra — csak a következő kivonatot adhatjuk:

A grafikai művészet fontos szerepét a nevelés terén hangsúlyozván, előadó (ki e művészetnek inkább szemlélő (gyűjtő), mint gyakorló képviselője) áttér e művészet keletkezésének és fejlődésének ismertetésére.

A szem élettani működésének a *nemesített látásra* való fokozása, a látottnak a képzeletben való feldolgozása s nyilvánulása, a kedélyben ez által teremtett *élvezet* azon művészethez vezet, mely a természetben talált formákat harmonikus átalakításban a szemlélő elé varázsolja s melynek alkotásai *képző-* vagy *iparművészeti termények*. Az iparművészet az emberi nem fejlődésében az anyagi jóléttel való összefüggés folytán létesítette a magasabb művészet nyilatkozatait. A kiváló egyénnek elfeledését a művész az *arczkép* teremtése által védte meg, ebből fejlődött a *szent-* és *történeti kép*, a társadalmi viszonyok ábrázolásából később a *genre* kép.

Ismertetvén a *tájkép* és *csendélet* fogalmait, az előadás folyamán látjuk, hogy domborodik ki a *kép* a rajzból és mikép keletkezik ebből a sokszorosító-, a *grafikai művészet* két főfaja: a *dombormetszet* és az *árkolt* vagy *tulajdonképeni metszet*, mely utóbbiakhoz a karczolatokat számíthatni.

A grafikai művészet első nyomait a X. században, az egyiptomi *papyrus Rainerin*, majd a *bélyegeken* kimutatva, előadó vázolja az iródeákok s barátok, a codexek képeinek előállítása s továbbterjesztése körüli módozatait *(röpülő lapok)* ismerteti a *dörzsnyomatok* s *blokkkönyveket* és áttérve a *kártyalapok* készítőire (Ulm és Augsburg városokban), mint a fametszési művészet előmunkásaira, beszél az *ornamentum érczlapon* való készítéséről, az *egyes lapokról* és bemutat egy rövidmetszéssel előállított régi fametszetet is.

Áttérve a *fametszet* mestereinek ismertetésére, bemutatja az egyes mesterek technikáját, a műszereket és különböző, részint megkezdett, részint bevégzett fatömböt lenyomataikkal, birálgatván ezen művészeti termények előnyeit és hátrányait.

A síknak (lap) diszítését czélzó törekvésekre historikus visszapillantást vetve előadó a *tulajdonképeni rézmetszet művészetére* tér át, mél-

tatva az ötvösök előmunkálatait a *nigellummal* és az ilyen módon készült első lenyomatra, a «*niello*»-ra fordítja a hallgatók figyelmét.

Majd *Dürer Albrechtről* röviden értekezve, ennek mint rézmetszőnek magas tulajdonságairól szól, méltatja arczképeit, symbolikus és egyéb alkotásait, nem felejtkezve el mesteréről *Wolgemuthról*, a *Schedel-féle krónika illusztrátorjáról* sem, valamint *Ollmützi Wenzel, Meckeneumi Izrael* és *Schongauerről.*

Végül vázlatos rajzokban a rézmetszet előállítását ismertetvén, több különféle metszett fémlemezt köröztet, melyeknek sajátságait magyarázza. Ezek, valamint a rézmetszésre szolgáló műszerek bemutatása után felsorolja az egyes sokszorosító műfajokat, nevezetesen:

A rézmetszés nemei: 1. a tulajdonképeni *rézmetszet*, a vésővel előállítva *(gravure au burin)*, ennek alfaja: a száraz vagy ú. n. hideg tűvel végzett metszet (à la pointe sèche);

2. a *rézkarczolat* (gravure a l'eau forte) alfajai: *α)* karczolat és vésővel bevégzett, *β)* karczolat a hideg tűvel végezve;

3. a *bársonymetszet* (mezzo-tinto—manière noire);

4. a színes rézmetszet (le Blon-féle modor) alfajai: *α)* krétarajzmodor, *β)* a pontozott metszet modora, *γ)* a vízfestmény-féle modor (aqua-tinto).

Ujabb vívmányok: a) a Vitrotypia, *b)* a Zinkotypia, *c)* a Heliogravure, *d)* a Phototypia. *e)* a Lithografia, *f)* a színnyomat. Mindezen műfajok bemutatását a tudós professzor egy második előadás alkalmára igéri.

*

Dr. Axaméthy Lajos kitüntetése. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium egyik legérdemesebb főtisztviselőjének, *dr. Axaméthy Lajos, miniszteri tanácsosnak Ő Felsége «buzgó szolgálatai elismeréséül» a Ferencz József-rend középkeresztjét adományozta.* E kitüntetés a királyi kegy fényében csak megerősíti és szentesíti azt az őszinte tiszteletet és ragaszkodást, melylyel népoktatásunk minden munkása dr. Axamethy Lajos iránt viseltetik. Három évtizedet meghaladó időn át, hat miniszter alatt élete java munkáját szentelte közoktatásunk előbbre vitelének. E nagy idő alatt hatásköre többször változott, de maga mindig ugyanaz maradt: a foganatos, de zajtalan munka embere; az ideális nemzeti törekvések rendíthetetlen híve, a közoktatás munkásainak, az ő munkatársainak igaz barátja. Munkabirása meghaladja a közönséges mértéket s ennél csak munkaszeretete nagyobb. Tág hatáskörében nincs az a csekély részlet, tárgyi vagy személyi ügy, a melyre ki ne terjesztené szerető gondoskodását, mert mindig az egészet látja s ennek magas szempontjai vezetik munkásságát. Meg emberszeretete, egyenes lelke és jó szíve. Egyéniségét semmi sem jellemzi jobban, mint e tulajdonságai: el nem múló díszei hivatalos állásának, igazi oszlopai népszerűségének. Érdemeinek méltatása nem feladataik e soroknak. Kitüntetése alkalmából csupán a személyét övező köztiszteletnek és szeretetnek óhajtottunk kifejezést adni. Azok sorában, a kiknek az ő kitüntetése örömöt szerzett és a kik legjobb kivánataikkal kisérik pályáját, nemzeti nőnevelésünk munkásai is helyet követelnek maguknak.

*

A virág és a gyermek. Mautner Ödön, az országos hírű magkereskedő e czím alatt a következő felhívást küldte be lapunknak, melyet pedagogiai jelentősége miatt különösen ajánlunk olvasóink figyelmébe :

«Mintegy nyolcz éve, hogy megpendítettem azon eszmét, hogy a gyermekeknek meg kellene mutatni a növények országába vezető utat. Ezen alkalomnál nagy hatással volt reám egy nagy és lelkes költőnek megnyilatkozása, ki azt mondta, hogy a virág a gyermekek testvére és ki csakugyan a természetből merítette megnyilatkozásának anyagát.

Elhatároztam tehát, hogy továbbápolás czéljából, cserepes növényeket ingyen osztok szét az iskolás gyermekek között, s így tőlem telhető módon hozzájárulok ahhoz, hogy beléoltsuk a gyermek lelkébe a virágok és az isteni természethez való szeretetet, hogy tanítsuk felismerni, megbecsülni a szépet, a jót, a nemeset.

Az ily gyermek bizvást tartózkodni fog attól, hogy a növényeket megcsonkítsa vagy pusztítsa.

A gyakorlati virágápolás, mely vonzó erejét soha sem fogja elveszíteni, sokkal inkább sarkalja önálló tevékenységre a gyermeket, mint bármi másféle foglalatosság.

A föld legkedvesebb lényével, a virággal való okszerű foglalkozás által, a gyermeket játszva lehet állhatatossághoz, továbbá a türelem, a kitartás és a kötelesség szigorú teljesítéséhez szoktatni, valamint őt a növényország iránti szeretetre és a természet léleksugallatára megtanítani.

Bármily jelentéktelennek tünjék fel azon álláspont, melyet az ifjúság a természettel szemben elfoglal, közelebbi vizsgálódás után a legérdekesebb és legfontosabb kérdések egyikének bizonyul. A gyermeki szellem és kedély bármely megnyilatkozásánál fontosabb azon érdeklődés, melyet a gyermek a gyönyörű természet és örökké változó tünetei iránt tanusít és egy téren sem ismerhető fel oly tisztán és gyorsan a jelleme, mint épen ezen.

Azon gondosság- és figyelemből, melylylyel a gyermek virágaival foglalkozik, pontosságára, kitartásából, melyet tevékenysége közepette tanusít, erélyességére és szeretetteljes gondozásából, melylyel növényeit ápolja, jó szivére következtethetünk és ép így következtethetünk, ellenkező magaviseletnél ellenkező tulajdonságokra is. A gyermeket még zsenge korában meg kell tanítani, hogy minden élő lény szent legyen előtte, vessük lelkébe, hogy minden durva pusztítás és czél nélküli rongálás megvetendő cselekmény.

A virágok az ember hű barátaivá válnak, ünnepélyeit szebbekké varázsolják és betegség, valamint búbánat idején neki vigaszt nyujtanak.

Már a ház előtti kertecske is mily diszére válik a hajléknak, hát még a virágdiszítette ablak, mily kedvessé és otthonossá varázsolja a lakást! Az ilyen ablakok mögött találjuk azt, a mi a népeket nagygyá és boldoggá teszi; a békés és összetartó, szeretetteljes családi életet. A természet alkotásai elleni kihágások, a minők például nyilvános ültetvények, bokrok, fák stb. rongálása, mindinkább gyérülni fognak ottan, a hol megtanítják a gyermeket, hogy szeresse a növényeket és virágokat.

A növényeknek ápolása segítségére van az iskolában a tanítónak is, hiszen természetrajzot tanul általa a gyermek. Megtanulja az élő

teremtések megfigyelését és megismeri Istent, az ő első és legközvetlenebb megnyilatkozásában, — a természetben. A ki pedig behatóan foglalkozik a természettel és a kit oly okszerűen nevelnek, hogy értelemmel tekint be a természet csodás sürgés-forgásába, a ki egy természetalkotta kis tárgyat buzgón, kedvvel és szeretettel ápol, annak erkölcsi ereje gyarapodik és azon tudatban, hogy maga semmire sem képes, szerényen és alázatosan tekint fel oda, a honnan a segély jön ; annak vallásos érzelme is fel fog éledni és meg fog erősödni.

A vallási érzék szilárdításához és fejlesztéséhez oly mértékben járul a virágok ápolása, mint semmi néven nevezendő más foglalkozás. A virágok birodalma révén hatalmasan nyilatkozik meg Isten igéje! — Tanítsuk tehát az által is gyermekeinket Isten igéjének megértésére, hogy megszerettetjük velök a növények okszerű ápolását.

Olyan igazság ez, a melyet nemcsak a művelt világ ismert el már régen, hanem a mely kifejezésre jut a nép rétegeiben is. Mintegy öntudatlanul a jobb, a nemesebb érzést követi a nép akkor, midőn ablakaiba virágot tesz és otthonát, ha még oly szerény is, virággal diszíti.

Ezen érzést istápolni és éleszteni, mindnyájunknak, kik szeretjük hazánkat, kötelessége. Támogatni kell tőlünk telhető módon minden olyan tényezőt, mely a családi tűzhelyek ékítését, a családok békés foglalkozását és az ezzel kapcsolatban boldogságot képes előmozdítani.

Buzdítsuk gyermekeinket a növények ápolására ! Részemről megkezdem ezen mozgalmat, de segítségre is van szükségem és épp ezért folyamodom segítségért a tisztelt tanítónőkhöz és tanítókhoz, hisz ők vannak első sorban hivatva a gyermek lelkére nemesítőleg hatni.

A tisztelt tanítónők és tanítók meg fogják jutalmukat lelni azon tudatban, hogy közreműködtek ily módon is a gyermekek nevelésében, kik tanuljanak meg a természet könyvében épp úgy olvasni, mint olvasnának az Isten könyvében, tanulják meg, miként lehet a természettel és a kis virággal való érintkezésben föllelni a békét, a boldogságot, az örömet.

Hozzájárulok pedig ezen mozgalomhoz a következőképen :

1. Díjtalanul osztok szét még ez őszszel, a helybeli iskolákat látogató 9—13 éves fiuk és 9—15 éves leányok között, fiatal leveles dísznövényeket cserépben, virághagymákat, gumókat és az ezekhez szükséges virágcserepeket és földet, minenkinek, ki deczember hó elejétől fogva, irodámban (Rottenbiller-utcza 33. szám alatt) a növény átvétele végett jelentkezik.

2. E növények ápolására útmutatást fogok szétosztani, fentartván magamnak, vajjon füzetke alakban, vagy iskolákban kifüggeszthető falitábla alakban nyomattassam ki ezen útmutatásokat.

3. Tavaszszal, május hó elején, midőn az említett leveles dísznövények gyermeki kezek által ápolva erősödésnek indulnak, midőn a virághagymák már kihajtották virágaikat, Budapesten nemzetközi kertészeti kiállítás lesz. Ki fogom eszközölni, hogy e kiállításon minden gyermek bemutathassa, illetve kiállíthassa cserépnövényét, hogy a nagy közönség is tudomást szerezzen a gyermekek buzgóságáról és gyönyörködjék a gyermek ápolta növények és virágok pompájában.

4. Díjakat tűzök ki a gyermekek által kiállított legszebb növények kitüntetésére és a gyermekek igyekezetének jutalmazására. E díjak ér-

tékes, nagy cserép növényekből, kertészeti szakkönyvekből, virág és egyéb növények tenyésztéséhez való útmutatókból és különféle kertészeti eszközökből fognak állani. Azonkívül minden kitüntetett gyermek igen szép, ízléses kivitelű díszoklevelet fog kapni.

Mint említettem, egyelőre csak a fővárosi gyermekvilág részesülhet a növények és virághagymák ingyen kiosztásában. A gyermekek minél tömegesebb részvételétől és a tisztelt tanítónők és tanítók, úgy mint az országos magyar kertészeti egyesület és tagjainak erkölcsi támogatásától teszem függővé, vajjon mennyire fogom kiterjeszteni idővel a mozgalmat vidéki városokra is.

«A Kert» legközelebbi számában közzé fogom tenni ezen új és ép oly szép mint üdvös versenyre vonatkozó részleteket és bővebb tudnivalókat is.

Annak fogok legjobban örvendeni, ha minél több gyermek jelentkezik növények, virághagymák és gumók cserépben való ápolása végett, hogy májusban, a midőn megnyílik a nagy kiállítás, a megerősödött növényt és az időközben felnyílt virágot kiállítsa és a díjak valamelyikét elnyerje.

Üdvözlöm a gyermekeket!

*

A M. D. E. választmányi ülését deczember havában *Herich Károlyné* elnöklete alatt tartották meg. Az ülésen leginkább az egyesület pénzügyei rendezésének módozataival foglalkoztak. A mult évben gr. Csáky Albinné elnök és a választmány buzgólkodásával sikerült az egyletnek csaknem 6000 korona rendkívüli bevételre szert tenni, s így az építkezési költségeket az egyesület mind kifizethette. Pénzkészlete azonban alig van, s így újabb tevékenységre van az egyesületnek szüksége, hogy ügymenete és segélyezése fennakadást ne szenvedjen. A tagokat ezért a választmány első sorban tagok gyűjtésére kéri fel s rajta lesz, hogy mulatságok rendezése által is gyarapítsa jövedelmét. Nagy csapást mért az egyesületre az, hogy a székesfőváros a 11 éven át nyujtott 2400 korona segélyt ez évben nem szavazta meg. (A kérvényt a szerencsétlen Kecskeméthy-eset után következő napokban tárgyalták.) Az egyesület a segély legalább egy részének elnyerését azonban még utólag is elnyerni annál inkább reméli, mivel a tanítónők otthonában a főváros által felvett két tanítónőnek nyujt gondozást. Nyomasztó pénzviszonyaira való tekintettel az egyesület elvben két nagyobb 24—40,000 koronát tevő alapítványok elfogadását határozta el. Az alapítványt-tevők az alapítványt első sorban maguk kívánják élvezni, hogy a feltételeket az egyesület elfogadhatja-e, még nem egészen bizonyos.

*

A M. D. E. budapesti tanitónői szakosztálya deczember havában tartott ülésén dr. *Elischer Gyula* egyetemi tanár folytatta a grafikai művészetről november hóban megkezdett ismertetését. Ez érdekes tanulmányt ép úgy, mint *Vidéky Apollónia* ugyanott felolvasott értekezését emberbaráti törekvéseinkről mai füzetünkben közöljük. A januári ülésre Ujváry festőművészünk és dr. Ranschburg Pál, a következőkre Horthy, Pályi, Szuppán, Hahóthy és Cholnoky igértek felolvasásokat.

Előre is felhívjuk olvasóink figyelmét ez előadásokra. Az elnökség az egyesület tanítónő tagjait pedig ez úton is felkéri, hogy a szakosztályt szellemi munkásságukkal támogatni s az üléseken gyakorlati tapasztalataikról beszámolni, s könyvismertetéseket s más, pedagogiai tanulmányaikról, úti tapasztalataikról szóló értekezéseket felolvasni szíveskedjenek.

*

Szerkesztői üzenetek. *Kedves olvasóinknak és munkatársainknak* — a XXII. évfolyam utolsó füzetének közrebocsátása alkalmával — szives üdvözletünket és köszönetünket küldjük. Sokan vannak köztük, kik huszonkét év óta támogatják folyóiratunkat és nőnevelésünknek nemzeti szellemben való fejlesztésére irányuló törekvéseinket elismerésükkel jutalmazzák. Hálás szívvel emlékezünk róluk és kérjük őket, kérjük mindazokat, kik folyóiratunk létjogát és szükségességét elismerik, támogassanak bennünket továbbra is; kérve kérjük, terjeszszék folyóiratunkat a nőnevelés munkásai, főként az ifjabb tanítói nemzedék között, hogy folyóiratunk kellő szinvonalon maradásának anyagi akadályai ne legyenek. E támogatás reményében ujítjuk meg s ajánljuk figyelmükbe előfizetésre való felhivásunkat. Kérjük tegyék továbbra is lehetővé, hogy folyóiratunk nőnevelésünk érdekében hasznos és önzetlen szolgálatait jövőben is kifejthesse. Mi lelkesedéssel fogunk a munkához, melyet Isten segítségével erőnk- és tehetségünkhöz mért sikerrel folytatni remélünk. Isten áldását kérjük mindnyájukra és «Boldog uj évet» kivánunk!

P. I. úrhölgynek, *Pancsova*. A lelkes czikkért egy szives kézszorítás! Mielőbb közölni fogom. Egyéb tanulmányai nyomán is szivesen közölnék pl. egy-egy jó könyvismertetést.

W. E. úrhölgynek, *Pozsony*. Hogy a folyóiratunk jóakaró barátainak küldött köszönet javarésze ide szól, kötelességemnek tartom különösen is kiemelni. Midőn a további támogatást kérem, nem nyomhatom el sóvárgásom kifejezését bizonyos régen kilátásba helyezett dolgozat tárgyában!

H. I. úrhölgynek, *Kolozsvár*. Sajnálom, hogy a M. D. E. egylet ügyében más oldalról is zaklatták. Tévedés volt a dologban és túlbuzgóság. Az ügyek jelenlegi állásának nagyon örülök s köszönöm a fáradság és gond szives elvállalását. A «Nemzeti Nőnevelést» is ajánlom jóságos figyelmébe.

IRODALOM.

AZ AKARAT NEVELÉSE. Irta: *Geöcze Sarolta.* Budapest. Lampel-Wodianer-féle könyvkereskedés. 144 lap. Ára 1 korona.

Geöcze Sarolta legtermékenyebb írónőink közé tartozik, kinek nevével közgazdasági és pedagógiai folyóirataink ban sűrűn találkozunk. És szivesen találkozunk, mert a mellett hogy véleményét határozottan és világosan szokta kifejezni, bizonyos lelkesség és választékosság jellemzik irásmodorát, mely ha mindig nem győz is meg, mindenkor érdekel és magyarossága miatt is gyönyörködtet. Ez a legújabb munkája a «Népnevelők Könyvtárá»-nak 12-ik füzeteképen jelent meg s nem a szakemberek — arra nem elég mély — hanem a nagyközönség számára készült. A könyv megjelenésére az impulsust egy kitünő franczia pszichologusnak, Payotnak ugyanezen czím alatt megjelent könyve adta. Geöcze Sarolta e mű hatása alatt ugyan, de a magyar viszonyokhoz alkalmazva irta meg könyvét, melyet a következő fejezetekre oszt: *A) Az elméleti részben:* I. Nevelhető-e az akarat? II. Szabad akarat vagy determinizmus? III. Az akarat pszichologiája. IV. Az értelem, érzelem s a képzelet hatása az akaratra. V. Az akaratra ható egyéb tényezők. *B) A gyakorlati részben:* VI. Az akarat gyöngülésének okai. VII. Az akarat nevelése a családban. VIII. Az akarat nevelése az iskolában. IX. A meglett ember akaratának nevelése. X. Saját akaratunk nevelése. XI. A nő akaratának nevelése. A mű sok elismert jó gyakorlati tanácscsal szolgál s nagy érdeme, hogy a figyelmet ily nagyjelentőségű kérdésre tereli. Erzi, hogy e thémával komolyan foglalkozni kellene s mert tudósaink nem ereszkednek le annyira, hogy a gyakorlati szükségleteknek megfelelőleg tárgyalnák s népszerüsítenék a pszichologiai igazságokat, nemes buzgósággal lát hozzá, hogy az érezhető hiányt pótolja. Hogy néhol küzd a pszichologiai meghatározásokkal, érthető, hisz alig van *tudományos magyar irodalom*, a melyre támaszkodhatnék. De ha a források, melyekből tanult — és sokat tanult — külföldiek is, az érzés, a szellem, mely könyvén végig vonul, tiszta magyar, a magyarság számára, a magyarság javára nyilatkozik meg. Erős a hite, hogy felszólalásával használ a magyar nemzet, a magyar nép nevelésének. Szinte fáj e hitet megingatni, pedig az ellőttünk fekvö könyvből is azt a meggyőződést meritettük, hogy nem a szó nevel, hanem a tett, a példa. Ha a tanitók ezt a következtetést vonják le Geöcze Sarolta könyvéből, úgy az író nem fáradt hiába. *a. a.*

*

Beküldött könyvek. Atala. A dr. *Theisz Gyula* és *Matskássy József* szerkesztette *Franczia Könyvtárban* legujabban *Atala Chateaubriand* e remek elbeszélése jelent meg, a melyhez dr. *Huszár Vilmos* írt bevezetést és jegyzeteket. A zöld vászonkötésü könyvet Chateaubriand arczképe diszíti. Ára 70 fillér. Kiadta a *Lampel-Wodianer*-féle udv. könyvkereskedés.

A XX. század asszonya. Irta. *Márssits Rozina.* Érdekes könyv, nő irja nőknek a nőkérdésről. Művelt lelkű, finom tollú agitátor, a ki teljesen tisztában van azzal, mire törekedhetik a nő jogosan, a társadalmi és az állami életben s vonzó, szellemes formában oktatja ki a nőket az elérhető czélokról s a felhasználható eszközökről. A hol helyén való, ott nem riad vissza attól sem, hogy a nők elfogultságát, kicsinyességét és elmaradottságát ostorozza s általában a mily érdekes és változatos, mindvégig ép oly tanulságos és gyakorlatias. Megfesti a XX. század ideális asszonyának a képét s ha csakugyan ez a képzelem válna valósággá, azt hisszük, egyetlen egy férfi ellenzője sem volna a nőkérdés gyökeres megoldásának. A könyv fejezetei a következők: *A XX. század asszonya, az aesthetika és a nő, a dolgozó asszony, a cseléd-kérdés.* Kiadta a *Lampel-Wodianer*-féle udv. könyvkereskedés. Ára 2 korona.

A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára czímmel hézagpótló vállalat indult meg dr. *Lóczy Lajos* egyetemi tanár szerkesztésében és a *Lampel-Wodianer*-féle udv. könyvkereskedés kiadásában. A vállalatnak az a czélja, hogy a földrajzi tudomány irodalmának ama termékeit, a melyek közérdekű módon tárgyalják a tudomány legújabb eredményeit, az érdeklődő, művelt magyar olvasóközönség számára könnyen hozzáférhetővé tegye. Mily fontos része a modern műveltségnek a földrajzi tudás, idegen országok és népek ismerete, mennyire összefügg fejlődő iparunk és kereskedelmünk térfoglalásával, az nem szorul bővebb bizonyításra. Viszont az is tudvalevő, hogy hazánkban épen a földrajzi ismeretek nagyon hiányosak, s egyik fontos oka ennek az, hogy eddigelé nem volt oly vállalatunk, a mely a földrajzi ismeretek népszerűsítését tűzte volna ki czéljául. Ezt a bajt orvosolja a *Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára*, a mely mint már czíme is mutatja, a Magyar Földrajzi Társaság ægise alatt jelenik meg. Eredeti és külföldi útleirásokat fog közölni, a melyek tartalma nemcsak becses és ismeretterjesztő, hanem érdekes olvasmány is. A vállalat első kötete már megjelent. Ez *Hedin Sven: Ázsia sivatagjain keresztül* czímű híres útleirásának fordítása. A világhirű munkát, a melyet 50 kép és 2 térkép diszít, dr. *Thirring Gusztáv* dolgozta át magyarra. Változatos, élvezetes olvasmány, mely mindvégig lebilincsel s egyes fejezeteiben szinte a regények érdekfeszítő voltával vetekszik. A kötet kiállítása stilszerű, izléses és tartós. Ára 6 korona. A könyvtárból évente 3 kötet jelenik meg. A második kötet: *A mennyei birodalom története*, irta: dr. *Lóczy Lajos*, már sajtó alatt van.